



Złożenie pracy online:  
2018-11-30 11:36:11  
Kod pracy:  
2176/2448/CloudA

Beata Olesiak  
(nr albumu: 21464 )

Praca magisterska

## **Osobowościowe korelaty uzdolnień językowych u studentów języków obcych**

### **Personality correlates of linguistic aptitude among foreign language students**

Wydział: Wydział Nauk Społecznych i  
Informatyki

Kierunek: Psychologia

Specjalność: psychologia kliniczna i osobowości

Promotor: dr Michał Jasiński

## Streszczenie

Celem pracy było zbadanie roli osobowości w przewidywaniu skuteczności nauki języka obcego. Analiza osobowościowa zdolności językowych daje badanemu szansę na wykorzystanie w pełni swoich możliwości lingwistycznych, zgodnych ze rozkładem cech, które posiada. Badanie przeprowadzono nowatorskim narzędziem prognozującym szybkość i jakość nauki języka obcego. Zastosowano metody: TUNJO J. Rysiewicza i Inwentarz Osobowości NEO-PI-R badającym wymiary osobowości takie jak, neurotyczność, ekstrawertyczność, otwartość na doświadczenie, ugodowość, sumienność. Badaniem objęto 165 osób (120 kobiet, 45 mężczyzn) w wieku 19-26 lat, studentów filologii angielskiej, niemieckiej lub rosyjskiej. Badane zmienne: cechy i typ osobowości, rodzaj studiowanego języka. Stwierdzono: niektóre cechy osobowości korelują z uzdolnieniami językowymi na poziomie przeciętnym i słabym. Introwertycy w porównaniu z innymi typami osobowości osiągnęli najlepsze wyniki w teście językowym wyniku ogólnym ( $p < 0,019$ ), zadaniach gramatycznych ( $p < 0,002$ ), pamięciowych ćwiczeniach w ograniczeniu czasowym ( $p < 0,026$ ). Neurotycy uzyskali w wyniku ogólnym testu językowego ( $p < 0,052$ ), ćwiczeniach gramatycznych ( $p < 0,003$ ). Studenci językowi w porównaniu z grupą kontrolną uzyskali wyniki wyższe na poziomie ( $p < 0,0001$ ) w neurotyczności ogólnej, lęku, agresywnej wrogości, nadmiernym krytycyzmie, nadwrażliwości; w depresyjności osiągnęli ( $p < 0,003$ ), w impulsywności ( $p < 0,020$ ). Wylonione profile Neurotyczno-kreatywnych i Rozważno-ambitnych uzyskały najlepsze wyniki w teście językowym, w różnych rodzajach podzdolności. Rodzaj studiowanego języka nie koreluje statystycznie z żadnym z wylonionych profili osobowości.

## Słowa kluczowe

uzdolnienia językowe, Wielka Piątka, osobowość, NEO-PI-R, studenci języków obcych, TUNJO, Glottodydaktyka



## Abstract

The aim of the study was to examine the role of personality in predicting the effectiveness of learning a foreign language. The personality analysis of language skills gives the researcher an opportunity to fully use their linguistic capabilities, consistent with the distribution of traits that they have. The study was carried out with an innovative tool predicting the speed and quality of foreign language learning. The following methods were used: TUNJO J. Rysiewicz and Inventory of Personality NEO-PI-R examining personality dimensions such as neuroticism, extrovertedness, openness to experience, agreeableness, and conscientiousness. The study included 165 people (120 women, 45 men) aged 19-26, students of English, German or Russian philology. Study variables: characteristics and type of personality, type of the studied language. It was found that some personality traits correlate with linguistic abilities at the average and weak levels. Introverts, compared to other types of personality, achieved the best results in the language test of the general score ( $p < 0.019$ ), grammatical tasks ( $p < 0.002$ ), memory exercises in the time limit ( $p < 0.026$ ). Neurotics obtained as a result of a general language test ( $p < 0.052$ ), grammatical exercises ( $p < 0.003$ ). Language students in comparison with the control group obtained higher scores ( $p < 0.0001$ ) in general neuroticism, anxiety, aggressive hostility, excessive criticism, hypersensitivity; in depressivity they achieved ( $p < 0.003$ ), and in impulsiveness ( $p < 0.020$ ). The selected Neurotic-creative and Contemplative-ambitious profiles obtained the best results in the language test, in various types of sub-functions. The type of the studied language does not correlate statistically with any of the described personality profiles.

## Keywords

linguistic aptitude, Big Five, Personality, OCEAN, foreign language students, FLAT-PL, Glottodidactics



# Spis treści

|   |           |
|---|-----------|
| <b>Wstęp</b> .....  | <b>2</b>  |
| <b>Rozdział 1. Podstawy teoretyczne badań</b> .....   | <b>4</b>  |
| 1.1 Cecha osobowości jako dyspozycja w psychologicznych badaniach<br>nomotetycznych.....            | 4         |
| 1.2 Analiza leksykalna w wybranych koncepcjach osobowości .....                                     | 5         |
| 1.2.1 Analiza leksykalna - badania .....  | 5         |
| 1.2.2 R. Cattella teoria cech indywidualnych.....   | 6         |
| 1.2.3 Costy i McRe'a model osobowości.....  | 7         |
| 1.3 Możliwości analityczne Inwentarza NEO-PI-R.....   | 8         |
| 1.4 Ontologiczne i epistemologiczne aspekty uzdolnień językowych .....                              | 9         |
| 1.4.1 Kwestie terminologiczne i teoretyczne .....   | 11        |
| 1.4.2 Koncepcje i teorie zdolności w syntezie W. Limont .....                                       | 14        |
| 1.4.3 Systemowe teorie zdolności .....  | 15        |
| 1.4.3.1 Dezintegracja pozytywna K. Dąbrowskiego .....   | 15        |
| 1.4.3.2 Trójpierścieniowy model zdolności J. Renzullie'go .....                                     | 19        |
| 1.5 Lokalizacja uzdolnień językowych w strukturze osobowości i ich weryfikacja<br>w badaniach ..... | 20        |
| 1.6 Z badań nad aksjologią uzdolnień językowych.....  | 22        |
| <b>Rozdział 2. Metodologia badań własnych</b> .....   | <b>24</b> |
| 2.1 Hipotezy i pytania badawcze .....   | 24        |
| 2.2 Charakterystyka zastosowanych metod badawczych.....   | 25        |
| 2.2.1 Inwentarz do badania osobowości (NEO-PI-R) P. Costy i R. McRae'a .....                        | 26        |
| 2.2.2 Test Uzdolnień do Nauki Języków Obcych TUNJO J. Rysiewicza.....                               | 27        |
| 2.3 Charakterystyka badanej grupy osób.....   | 28        |
| 2.4 Strategia badań własnych .....  | 29        |
| <b>Rozdział 3. Analiza i interpretacja uzyskanych wyników</b> .....                                 | <b>31</b> |
| 3.1 Wyniki pozyskane w badaniu .....  | 31        |
| 3.2 Dyskusja wyników .....  | 50        |
| 3.3 Ograniczenia przeprowadzonych badań.....  | 53        |
| 3.4 Cel aplikacyjny wyników i wskazania do dalszych badań.....                                      | 54        |
| <b>Zakończenie</b> .....  | <b>55</b> |
| <b>Spis literatury</b> .....  | <b>57</b> |
| <b>Glosariusz</b> .....   | <b>60</b> |
| <b>Spis tabel</b> .....   | <b>61</b> |
| <b>Spis wykresów</b> .....  | <b>62</b> |
| <b>Załączniki</b> .....   | <b>63</b> |



## Wstęp

Globalizacja i związana z nią mobilność wyznacza dzisiaj kierunki integracji „państw, społeczeństw, gospodarek i kultur”. Znajomość języków obcych stanowi powód mobilności.

Według Raportu Eurydice za Komisją Europejską, 2014<sup>1</sup> u osób mobilnych znajomość języków obcych wzrosła. W Europie brak wystarczających umiejętności językowych stanowi przyczynę zaniechania wyjazdu studentów za granicę (Hauschildt i in. 2015, s.196)<sup>2</sup>.

Prezydencja polska w Radzie EU stała się dodatkowym impulsem na rzecz nauki języków obcych i wyznaczyła kompetencje językowe jako podstawę sukcesu zawodowego, społecznego w Europie, wskazując na rozpiętość ich oddziaływania na rynek pracy, politykę społeczną, włączanie społeczne grup narażonych na wykluczenie.

Dyrektywą Rady Europy państwa członkowskie konstytuują obowiązek realizacji programu budowania kompetencji językowych poprzez który Polacy zostali zobligowani do nauki języka angielskiego w ciągu całego cyklu kształcenia. Asumptem do tego powstało zapotrzebowanie określenia standardów kształcenia języka obcego oraz ewaluacji jego nauczania. Naturalną kolejną rzeczą stało się sformułowanie pojęcia kluczowego dla powyższych działań „uzdolnień językowych”. Szczęśliwie dla dyskursu naukowego, ani składniki desygnacyjne ani konotacyjne uzdolnień językowych nie stanowią uniwersum leksykalnego.

Podejmowane w przeszłości próby konceptualizacji uzdolnień językowych ujawniły jego interdyscyplinary charakter. Literatura przedmiotu przytacza próby kojarzenia związków między uzdolnieniami do nauki języków obcych ze: zdolnością akwizycyjną języka ojczystego (Chomsky, 1957); poziomem inteligencji (Nęcka, 1994, Guilford, 1978); motywacją (Pawlak, 2011). A. Sękowski i M. Rudź (2011b) przypisują zdolnościom do nauki języków obcych cechy osobowości oraz wskazują na ich współzależność; osobowość jest kształtowana przez zdolności, które z kolei wpływają na osobowość.

Nie sposób przecenić zdolności poliglotyczne, które, zdeterminowane indywidualnymi wrodzonymi strukturami mózgu i jego organizacją, nie cechują każdego. Zgodnie z egalitarnym podejściem do zdolności i uzdolnień, każdy człowiek jest zdolny w charakterystycznym dla siebie „stopniu lub zakresie” (Limont, 2010). Zatem określenie stopnia uzdolnień językowych dla każdej osoby należy ustalić indywidualnie, co nadaje przyszłej nauce języka obce-

---

<sup>1</sup> Zalecenie Rady z dnia 28 czerwca 2011 r. Mobilna młodzież – promowanie mobilności edukacyjnej młodych ludzi. (Dz.U. C 199, 07.07.2011, C199/3).

<sup>2</sup> “Social and Economic Conditions of Student Life in Europe”, Hauschildt K., Gwosć Ch., Netz N., Mishra S. (2015), *Eurostudent V 2012-2015*, W. Bertelsman Verlag GmbH & Co. KG, Bielefeld



go podstawowego i kapitalnego znaczenia. Chodzi o to by każda osoba nabywająca kompetencje językowe osiągnęła właściwy sobie stan *flow* (Glos. 1), radząc sobie z barierami językowymi charakterystycznymi dla jego struktury osobowości.

Pierwsze dwa rozdziały pracy traktują analitycznie dwie zmienne pod kątem doboru narzędzi badawczych. Rozdział I przybliża *osobowość* w ujęciu analizy leksykalno-statystycznej, której efektem było powstanie narzędzia do badania jej cech, Inwentarza NEO-PI-R. Rozdziałowi II poświęcono teorie „uzdolnień językowych” oraz ich relacje ze zmiennymi wynikającymi z tych teorii. Za organizację modeli i definicji zdolności przyjęto podział dokonany przez W. Limont (2010). Z przedstawionej systematyki wyróżniono w pracy modele systemowe jako te, które szczególnie zwracają uwagę na uwarunkowania wewnętrzne, czyli osobowość i zdolności. Zestawienie wybranych badań statystycznych na temat relacji uzdolnień językowych i osobowości kończy Rozdział II. Rozdział III jest metodologicznym uzasadnieniem pracy. Zawiera szczegółowy opis i kolejność badań, przedstawienie wyników, dyskusję przedmiotową i cel aplikacyjny.

W zakończeniu pracy zwrócono uwagę na rolę diagnozy poziomu uzdolnień językowych jako podstawy do dalszych zaplanowanych działań naukowych jak i celów osobistych.



## Rozdział 1. Podstawy teoretyczne badań

### 1.1 Cecha osobowości jako dyspozycja w psychologicznych badaniach nomotetycznych

Teorie osobowości zajmują się hipotetycznymi stwierdzeniami na temat budowy, genezy i funkcjonowania jednostkowych osobowości. Są związane z koncepcjami człowieka, sposobem w jaki on reaguje i przewidują zachowania osoby, a także ważne wydarzenia życiowe na podstawie wiedzy o jej osobowości. Jedną z nich-*teoria cech* jest zbiorem względnie stałych cech o typowych dla osoby uogólnionych tendencjach do konkretnych zachowań, emocji, sądów, ujawnianych w różnych sytuacjach.

Długoletni proces badawczy nad cechami osobowości rozpoczął G. Allport (Allport, 1937, s.117) badaniami leksykalnymi (za: Oleś, 2004). Do badań posłużyły słowa zaczerpnięte ze słownika, opisujące jednostkę. Zbiór 18000, posegregowanych słów został oznaczony według stałych powtarzalnych skłonności do zachowań, talentów, emocji, zdolności i zachowań. Allport opisał osobowość poprzez cechy które sklasyfikował według rodzaju tendencji do zachowań niepowtarzalnych i nazwał *dyspozycjami*. Cechom indywidualnym przypisał *dyspozycyjność* i podzielił je na *dominujące, centralne i wtórne*. Status cechy dominującej wyznacza jej jednostkowość i powtarzalność w prawie każdym zachowaniu, do którego ta cecha predysponuje. Cechy te determinują całe zachowanie człowieka, które można określić mianem np. osobowości narcystycznej. *Centralne* cechy występują licznie i stanowią o specyfice osoby. Poziom danej cechy jest wyznaczany częstotliwością i intensywnością zachowania, ujawnianej w działaniu np. *nieśmiałość*. Cechami *wtórnymi* nazwał Allport wyspecjalizowane cechy do szczególnych typów zachowań, które ze względu na niewielki zakres określonych bodźców są drugoplanowe z punktu z opisu osobowości. W uzupełnieniu do cech indywidualnych wyodrębnił Allport cechy *wspólne*. Zostały zidentyfikowane za pomocą różnic międzyludzkich i indywidualnych. Wyodrębnienie i porównanie cech *wspólnych* dopełniło obrazu osobowości i dało możliwość określenia zasad przewidywania zachowań. Na fenotyp cech osobowości składa się *bipolarność* (ekstrawersja-introwersja) *sumowalność* (dodawanie składników), rozkład normalny w populacji, niezależność od siebie i kompleksowość w stosunku do osobowości.

Koncepcja cech Allporta zakładała dyspozycję osobistą, która jest cechą o dwóch podejściach-uniwersalnym i indywidualnym i wskazuje na kształtowanie oraz rozwój osobowości. Autor opisał procesy kształtowania pod kątem ich dynamicznej wewnętrznej struktury, bodźców psychofizycznych determinujących (inicjujących) niepowtarzalną adaptację jednostki do



otoczenia. Dynamiczna struktura osobowości odpowiada za ewolucję osoby i to właśnie jej zawdzięcza człowiek zdolność do uczenia się. Zdolność do uczenia się to wrodzona dyspozycja osobowości, która wynika z neuroplastyczności mózgu, stopnia jego reaktywności i osobniczego przystosowania do środowiska. „Zdolność do uczenia się” jest podstawową konsekwencją rozwojową i jej Allport przyznaje pierwszeństwo nad innymi. „System strukturalny, samoregulujący się i podtrzymujący” (Oleś, 2004) jakim jest osobowość, dąży do osiągnięcia stanu homeostazy, która jest niezależna od środowiska. Osobowość jest determinowana przez skłonności, jak samoświadomość rozwoju, prawo do samokrytycyzmu, oraz do własnej tożsamości. Najsilniejszą ze skłonności jest dążenie do odrębności stylu życia.

## 1.2 Analiza leksykalna w wybranych koncepcjach osobowości

### 1.2.1 Analiza leksykalna - badania

Zgodnie z hipotezą leksykalną, w pojedynczych terminach zakodowane są różnice indywidualne, obecne we wszystkich językach naturalnych świata (lub jego części), które z punktu opisu człowieka i jego relacji z otoczeniem są najważniejsze. Poprzez analizę struktury języka ujawnić można strukturę osobowości. Pierwszym, który próbował opisać charakter człowieka za pomocą analizy leksykalnej obliczając ilość słów był Galton<sup>3</sup>.

Prace z zakresu analizy leksykalnej kontynuowali Allport i Odbert (1936) w słowniku Webstera odnaleźli (około 18 000) słów służących opisowi różnic cech, stanów i nastrojów, aktywności, określenia oceniających, metaforycznych i wieloznacznych zachodzących w zachowaniu między dwojgiem ludzi (Oleś, 2004). Kolejnym krokiem na drodze ustalania cech pod względem leksykalnym były prace R. Cattella (1943). Listę ok. 4500 słów z kategorii cech pogrupował w związki synonimiczne (bliskoźnaczne), poddał je kilkustopniowej redukcji następnie analizie czynnikowej i uzyskał 12 wymiarów osobowości (Oleś, 2004, s.154). Efektem badań Cattella była kontynuacja jego badań podjęta przez Fiscego (1949) który metodą analizy czynnikowej uzyskał pięć czynników osobowości (Szarota, 1995).

Katalog czynników stworzony przez Normana (za: Olesiem, 2004, s.154) zawarł pięć cech pojęć semantycznych (znaczeniowych), w skład których wchodzi: surgencja, ugodość, sumienność, emocjonalna stabilność, kultura. Nazwy odpowiadają znaczeniu pojęciom obecnie używanym. Można je odpowiednio przyporządkować: ekstrawersji, ugodości, su-

---

<sup>3</sup> Kolejnymi byli: Rümelin, Klages, Baumgarten





mienności, neurotyczności, otwartości na doświadczenie. Dowiodło to słuszności badań językowych nad zasobami leksykalnymi słów służących opisowi człowieka.

Ideę cech leksykalnych podjął Goldberg (Costa, McCrae, 2005, s. 51), który na podstawie własnych zbiorów słownikowych utworzył grupy synonimów, ograniczył ilość słów, utworzył skale odpowiadające stopniom nasilenia, porównał właściwości u siebie i osoby obserwowanej. Posługując się analizą czynnikową Goldberg pogrupował określenia w pola znaczeniowe. Pola reprezentowały pięć odmiennych zakresów osobowości i były nieredukowalne, tzn. takie których różnice były niezauważalne w codziennych kontaktach. Prace Goldberga potwierdziły pięcioczynnikowy model Normana co dowodzi, że struktura zbudowana za pomocą języka naturalnego jest strukturą uniwersalną.

### 1.2.2 R. Cattella teoria cech indywidualnych

Obszerną i komplementarną teorię osobowości stworzył Cattell, który koncentrował się na podejściu uniwersalnym w stosunku do cech, wśród których badał ogólne prawa, relacje, by określić zasady dotyczące fragmentu lub kontekst rzeczywistości.

*Osobowość* według Cattella (Cattell, 1950) pozwala przewidzieć zachowania osoby w konkretnej sytuacji a *cechę* można wnioskować poprzez obserwację zachowania. Właśnie możliwość obserwacji ludzkich zachowań stała się przyczyną podziału cech na *powierzchnowe* (zauważalne) i *ukryte* (podstawowe) ujawniające się w trakcie badania. Powyższe cechy Cattell podzielił na: *temperamentalne* odpowiadające za tempo, styl zachowania i emocjonalność; cechy *dynamiczne* kreujące aspekt motywacyjny osobowości i *zdolnościowe* pokazujące szybkość oraz efektywność w osiągnięciu celów. Cechy zdolnościowe obdarzył autor walorami poznawczymi, które odpowiadają za to jak osoba może wykonać zadanie wykorzystując inteligencję (płynną i skrytalizowaną) (Mądrzycki, 2002, s.46). W celu pomiaru osobowości cech powierzchniowych i ukrytych opracował 3 źródła informacji o nich. Źródła informacji nazwał mediami i opracował sposoby ich pozyskania. Danym typu Q odpowiadały informacje zebrane w wyniku samoopisu w kwestionariuszach. Dane typu L pochodziły z obserwacji codziennych zachowań badanych. Dane T pozyskano w wyniku eksperymentu, odnosiły się do zachowań i reakcji badanych.

W badaniu danych typu Q i L zidentyfikowano 12 czynników, czynniki typu Q nie miały swoich odpowiedników w stosunku do danych L. Dane typu T były nieporównywalne. Badanie za pomocą 3 mediów zostało ocenione jako pomocne do organizacji procesu diagnostycz-



nego. Cattell badał osobowość analizą czynnikową, która za pomocą analiz statystycznych miała wykrywać cechy ukryte. Dzięki zasadzie uogólniania cech i wiązaniu ich w czynniki (zbudowane na osi teza-antyteza), korelowały ze sobą ale nie z innymi wymiarami. Dlatego osobowość badana tą metodą została nazwana czynnikiem osobowości.

Osobowość jest strukturą wszystkich rodzajów czynników, które wywoływały reakcję w danej sytuacji. Konsekwencją tego założenia jest przewidywalność zachowania osoby w określonych okolicznościach. Poszczególne zachowania determinują zachowanie ogólne. Według Cattella fragmenty zachowań należy rozpatrywać w szerokim ujęciu, tzn. jako sumę poszczególnych zachowań. W tym celu posługiwał się metodą indukcji uogólniającej dane empiryczne.

Wzór opisujący zachowanie ogólne<sup>4</sup>:

$$Z=f(S1T1+S2T2+S3T3+S4T4+S5T5+.....SnTn)$$

Z-zachowanie f-funkcja S-sytuacja T-cecha

Obie teorie, Allporta i Cattella, opisują osobowość w kategoriach cech. Wśród zainteresowań naukowych Allporta znalazły się cechy indywidualne, do badania których stosował jakościowe metody badań (idiograficzne). Cattell badał prawidłowości cech wspólnych i grupowych w wymiarze ich uniwersalizmu. W swoich badaniach wykorzystywał metody ilościowe (nomotetyczne).

### 1.2.3 Costy i McRe'a model osobowości

P. T. Costa i R.R. McRea (1987) stworzyli pięcioczynnikowy model osobowości (PMO) będący wynikiem badań leksykalnych i jednej z teorii cech. Model reprezentuje podejście psychometryczne obejmujące badanie osobowości za pomocą standaryzowanych testów w celu wykrycia różnic indywidualnych. Duet autorski wykorzystał w swojej pracy empiryczny model tzw. Wielkiej Piątki (WP). Wielka Piątka jest leksykalną teorią cech, która opisuje osobowość w wymiarze uniwersalnym, wspólnym dla ludzi różniących się językami i kulturami (Gorbaniuk, Włodarska, 2015). W skład modelu Wielkiej Piątki wchodzi czynniki osobowości: neurotyczność, ekstrawertyczność, otwartość na doświadczenie, ugodowość i sumienność.

---

<sup>4</sup> *Wprowadzenie do psychologii osobowości (s.138-139)*, P. K., Oleś, 2004, Warszawa:Wydawnictwo Naukowe Scholar.



Wyróżnione czynniki cechuje:

- realność (znaczenie adaptacyjne)
- niezmiennosc (względna)
- uniwersalizm (niezależność od rasy, płci czy kultury)
- dziedziczność ( wysoki stopień)

Do pomiaru tak określonej osobowości Costa i McRea skonstruowali narzędzie w postaci kwestionariusza-Inwentarza NEO-PI-R (angielski akronim OCEAN). Inwentarz zawiera 240 twierdzeń w formach: pierwszej osoby liczby pojedynczej dla samoopisu, trzeciej osobie liczby pojedynczej dla ocen przeprowadzanych przez obserwatorów(Costa, McRea, 2005). W 1989 Costa i McRea opracowali skróconą jego wersję-NEO-FFI, złożony z 60 twierdzeń, na które składają się 12 pozycji na każdą skalę.

### 1.3 Możliwości analityczne *Inwentarza NEO-PI-R*

Możliwości psychometryczne *Inwentarza* przytoczono w Podrozdziale 2.2.1. W zakresie analizy leksykalnej mieszczą się badania uniwersalności kulturowej *NEO-PI-R*. Spory co do ilości, jakości, nazewnictwa czynników uniwersalnych prowadzono na gruncie naukowym. Celem badania było określenie czynników opisujących osobowość w sposób wyczerpujący. Propozycje co do ilości czynników wysunęli: Eysenck-3, Cattell-16, Ashton, Lee, Perugini (2004)-6. Uczciwość, która została dodana w wyniku badań leksykalnych jako 6 czynnik, spotkała się z zarzutem korelacji z innym wymiarem- ugodowością. Nie przyjęto również propozycji dodania jako 6 czynnika-inteligencji. Ona również wpływała na Sumiennosc-5 czynnik (Mądrzycki, 1996, s.41). Zarzuty jakościowe w stosunku do pięciu czynników wysunięte przez Amelanga i Borkenaua (1982) oraz Zuckermana (1991) nie zostały potwierdzone. Wątpliwości co do nazewnictwa 5 czynników wnosili Fiske (1949), Cattell (1958), Costa McRea (1985) i inni ( Krahe, 1991 s.44-45).

Ostatecznie potwierdzono optymalną liczbę 5 uniwersalnych kulturowo czynników. Liczne badania prowadzone w ostatnim piętnastolecu w 50 krajach (Jarmuż za; McRea, Sękowski, Klinkosz, 2005) potwierdziły uniwersalność Wielkiej Piątki w 49 kulturach, w tym w Polsce. Przeprowadzone w latach 2004-2007 badania<sup>5</sup> na populacji polskiej potwierdziły równorzędność modelu Wielkiej Piątki. Polską wersję *Inwentarza NEO-PI-R* kształtuje spójność wewnętrzna (alfa Cronbacha) w poszczególnych czynnikach [0,84 – 0,94] (Jarmuż,

---

<sup>5</sup> Katedra Psychologii Różnic Indywidualnych, KUL



2008). Główne czynniki w *NEO-PI-R* na próbie studentów polskich  $N = 100$ , w wynikach surowych kształtują się dla skal: neurotyczność 0,78; ekstrawertyczność 0,86; otwartość na doświadczenie 0,85; ugodowość 0,84; sumienność 0,84.

#### 1.4 Ontologiczne i epistemologiczne aspekty uzdolnień językowych

Powszechnie w języku polskim pojęcia takie jak: „zdolności”, „uzdolnienia”, „talent”, „geniusz”, „możliwości”, „umiejętności”, „zadatki wrodzone”, „zdolności specyficzne”, „zdolności rzeczywiste” (Limont, 2010) używane są zamiennie. Podczas, gdy terminy te nie są równoznaczne a zakres pojęcia „zdolności” zależy od przyjętej teorii psychologicznej (psychometrycznej, neurobiologicznej, twórczo-produktywnej, psychospołecznej). Współcześnie psychologia nie podaje jednej spójnej definicji „zdolności”, zakładając a priori jej wieloznaczność oraz złożoność (tzw. *Raport Marlanda*, 1972; *National Excellence Report*, 1993; Marland, 1972)<sup>6</sup>.

Teorie o różnym stopniu złożoności i różnorodności wykorzystują narzędzia diagnostyczne służące badaniu konkretnych zdolności umysłowych, twórczych czy artystycznych.

Dotychczasowe denotacje pojęcia „zdolności” w różnych koncepcjach psychologicznych podlegają zamienności, nadrzędności/podrzędności i krzyżowaniu się.

Według Pietrasińskiego (1976, s. 736) zdolności to:

- różnice indywidualne typowe dla każdej osoby
- przy jednakowej motywacji, wcześniejszym przygotowaniu, w porównywalnych warunkach
- dają niejednakowe rezultaty

Przedstawiając „zdolności” Feldman (za: Limont, 1994, s. 9) wskazuje na:

- potencjalność (możliwości) osoby
- cele, dążenia, zainteresowania osoby
- rodzaj dyscypliny, której działalność dotyczy

Hornowski (2009, s. 36) „zdolnością” określa:

- indywidualną właściwość osobowości człowieka, nie wykształconą nawykiem
- które (nawyki jak sprawności, umiejętności są kształtowane za pomocą indywidualnej właściwości

---

<sup>6</sup> U.S. Department of Education, 1993 (Dyrda za Moon, 2006, s. 25)

Inteligencja jest jedną z różnic indywidualnych, której implikacje w relacji do zdolności są niepodważalne. Wartość psychometryczna poziomu inteligencji i rodzaj inteligencji poddawany jest ocenie naukowej. Zdolności są miarą inteligencji, która współdeterminuje (Sękowski, 2011, za: Strelau, 1997, s.7) osiągnięcia. Naukowcy zajmujący się problematyką inteligencji nie przyjęli jednej wspólnej definicji inteligencji (Strelau, 2002, s. 14–71, za: Sternberg, 2001). Jednej uniwersalnej definicji inteligencji nie ma, a te, które funkcjonują w nauce, zależą od przyjęcia danej koncepcji psychologicznej. Przyjęto w literaturze przedmiotowej iż większość badaczy akceptuje inteligencję jako zdolność do adaptacji do środowiska i uczenia się.

W historii myśli psychologicznej kojarzono zdolności językowe z inteligencją powyżej przeciętnej. Procesy umysłowe takie jak pamięć, uwaga, myślenie, wyobrażenia odnalazły miejsce w definicjach zdolności, określonych jako rodzaj tych różnic indywidualnych, które mają wpływ na osiągnięcia i umiejętności osoby.

U Spearman'a inteligencja składa się z czynnika ogólnego (wnioskowanie i rozumowanie) i zdolności specjalnych, niezbędnych do rozwiązywania zadań szczególnego rodzaju. Stern pojmuje inteligencję jako ogólną zdolność adaptacyjną do nowych warunków i do wykonywania nowych zadań. Piaget inteligencję upatruje w zdolności do rozwiązywania problemów na podstawie procesów umysłowych: rozumienia, wnioskowania, porównania. Hebb podzielił inteligencję na *A*-będącą intelektualnym potencjałem wyposażenia genetycznego człowieka i *B*-jako interakcja inteligencji typu *A* i wpływu środowiska na człowieka.

Problematyce inteligencji i zdolnościom twórczym Guilford (1978, s. 314-316) dedykuje swoją koncepcję struktury intelektu w którym wyróżnił myślenie konwergencyjne i dywergencyjne. Myślenie konwergencyjne charakteryzuje sytuacje z jednym lub ograniczoną liczbą rozwiązań. Myślenie dywergencyjne sprzyja nieskończonej liczbie rozwiązań. Myślenie twórcze można określić jako myślenie dywergencyjne. Charakterystycznymi dla myślenia twórczego są płynność, giętkość, oryginalność rozwiązań. Nęcka dodaje cechę staranności jako ilość pracy włożona w uzewnętrznienie pomysłu (Nęcka, 2001, s. 27-29). Wymiarem psychologicznym „zdolności” zajmuje się psychologia różnic indywidualnych (Głos. 2.) (Strelau, 2002). Różnice indywidualne charakterystyczne są dla całego gatunku ludzkiego wykazują dużą zmienność osobniczą. Spełniają też funkcję przystosowawczą do sytuacji i środowiska. W niejednorodności różnic indywidualnych upatruje psychologia przyczyn zdolności czy jej braku.

Mimo że, wpływ inteligencji na uzdolnienia językowe jest bezdyskusyjny, pełni ona rolę *conditio sine qua non*, choć nie wystarczającego. Obecnie oprócz inteligencji drugim wymia-



rem psychologicznym z zakresu różnic indywidualnych mającym wpływ na zdolności człowieka, są czynniki osobowościowe (Ledzińska, 2004, s. 19).

#### 1.4.1 Kwestie terminologiczne i teoretyczne

Przytoczone tutaj definicje zdolności, uzdolnień, talentu i umiejętności zostały sklasyfikowane pod kątem ich związków teoretycznych. Dwa odrębne zakresy pojęć zdolności i uzdolnień skutkują różnicami w ich definiowaniu (Chruszczewski, 2009):

Zdolności-wewnętrzne zasoby odpowiadające za efektywne wykonanie konkretnych operacji umysłowych.

Uzdolnienia-niepowtarzalny zbiór właściwości fizycznych, specjalnych zdolności i cech osobowości, który służy osiągnięciu sukcesów w określonej dyscyplinie.

Gagne' (za: Moon, 2006) przytacza model zdolności i talentu (*DMGT-Differentiated Model of Giftedness and Talent*): zdolność rozumiana jest jako "niewymuszona i niewyćwiczona biegłość, naturalna skłonność w co najmniej jednej z czterech zdolności: intelektualnej, twórczej, społecznej, motorycznej".

Talent zawiera rozwinięte zdolności naturalne w oparciu o sprzyjające warunki takie jak, relacje interpersonalne i środowisko (Miller, 2008).

Od dłuższego czasu badacze zauważali potrzebę rozróżnienia *uzdolnień* od *umiejętności* Rysiewicz (2006, za: Clapere de, 1934, za: Clapere de, 1903). Uzdolnienia to predyspozycje naturalne istniejące przed wykonywaniem czynności opartych o te predyspozycje. Uzdolnienia kształtowane wpływem pedagogicznym w procesie nauki stają się umiejętnościami i są „wykrywalne”.

Dychotomia podziału na zdolności i uzdolnienia, nietożsamych znaczeniowo, proponuje Mönks (2005). Zdolności związane są z indywidualnym potencjałem człowieka, jego sprawnością i szansami. Uzdolnienia reprezentują zdolności rzeczywiste, kierunkowe, opisywane jako uzdolnienia specjalne. Uzdolnienia specjalne pozwalają na osiągnięcie sukcesu w konkretnych dziedzinach aktywności, np. matematyce, muzyce, językach obcych ( Limont, 2010, za: Strelau, 1997).

Syntetyczne podejście w stosunku do pojęć zdolności i uzdolnień reprezentują Uszyńska-Jarmoc, Kunat, Tarasiuk (2014). Zdolność są pojedynczą cechą intelektualną człowieka, która stanowi o potencjale do osiągnięcia rzeczywistych sukcesów na różnych polach jego aktywności. Autorzy przypisują zdolności węższe znaczenie od uzdolnień, które są sumą „zdolności, wiedzy, umiejętności, cech osobowości”. Uzdolnienie nie pełni roli prognostycznej, spełnia



rolę realizacyjną na poziomie rzeczywistym. Efekt uzdolnień jest obserwowalny w środowisku, rozpoznawalną na podstawie osiągnięć w codziennym życiu człowieka. Powiązany z tym podejściem egalitaryzm przyznaje każdemu człowiekowi zdolności, choć nie w jednakowym stopniu i zakresie. Różnorodne zdolności i uzdolnienia specyficzne (w tym uzdolnienia językowe) charakterystyczne człowiekowi zwykle nie zostają odkrywane i ujawniane. Rodzaje i typy zdolności i uzdolnień wyróżniane są na podstawie danego modelu zdolności. Podstawowym podziałem dotyczącym zdolności jest podział na zdolności *ogólne* i *specjalne* (Czaja-Chudyba, 2005). Zdolności ogólne są diagnozowane przy pomocy testów inteligencji. Reprezentacją zdolności specyficznych objętych tematem pracy są klasyfikacje:

- Hornowskiego (1986) 8 typów uzdolnień specjalnych reprezentują: „poznawcze, językowe, literackie, matematyczne, techniczne i wynalazcze, muzyczne, plastyczne i pedagogiczne”.

Dwie poniższe klasyfikacje zdolności specjalnych pokazują wielowymiarowość konstruktów „zdolności”:

- Teoria inteligencji wielorakich Gardnera przybliża ujęcie zdolności jako składowa 5 rodzajów umysłów i 8 rodzajów inteligencji. Lewisa podział 10 talentów należy rozpatrywać w aspekcie 9 obszarów. Gardner nazwał 10 zdolności specjalnych inteligencjami i wyróżnił: „językową, logiczno-matematyczną, muzyczną, cielesno-kinestetyczną, przestrzenno-wizualną, interpersonalną, intrapersonalną, przyrodniczą” (Gardner, 2001; 2002). Według Gardnera (2009) interpretacja zdolności i uzdolnień podlega również 5 rodzajom umysłów: „dyscyplinarnego, syntetyzującego, kreatywnego, respektującego, etycznego”. W zamiarze Gardnera rodzaj umysłu nie jest zdolnością, a każdy z umysłów dokonuje operacji umysłowych w inny, charakterystyczny dla siebie sposób.
- zdolności i uzdolnienia Lewisa (1998) nazwał talentem i wyróżnił: „artystyczny, twórczy, aktorski, muzyczny, matematyczny, przywódczy, sportowy, pisarski, naukowy, techniczny”. Talenty Lewisa rozpatrywane są w obszarach: intelektualnym, twórczym, naukowym, kierunkowym, społecznym, fizycznym, artystycznym, mechanicznym, estetycznym (Lewis, 1998, s. 37-38).

Obecnie listę zdolności i uzdolnień określa, *Scale for rating the behavioural characteristics of superior students* (za: Renzulli, 2005, Smith, White, Callahan, Hartman, Westberg, Gavin, Reis, Siegle, 2002). Skala obejmuje 13 typów zdolności i uzdolnień ucznia, i składają się na nie zdolności: „matematyczne, technologiczne/informatyczne, biologiczne, naukowo-



analityczne, twórcze/kreatywne, przedsiębiorczo-innowacyjne, przywódcze/społeczne, lingwistyczne, pisarskie, plastyczne, muzyczne, aktorskie, sportowe<sup>7</sup>.

Zakres tematyczny pracy obejmuje uzdolnienia językowe, na które składają się cechy wzajemnie uzupełniające się i występujące w różnym natężeniu. Literatura przedmiotowa (Sobańska-Jędrzych, Karpeta-Peć, Torenc, 2013, za: Grigorenko, Sternberg, Ehrman, 2000, s. 392) dopełniła pojęcie zdolności językowych o kolejne cechy kognitywne takie jak: „zapamiętywanie, rozróżnianie informacji bardziej istotnych od mniej istotnych w danej sytuacji, określanie ważnych informacji dla danych zdań, stosowanie poznanych reguł w nowych kontekstach, łączenie nowych informacji z posiadanymi.

Gardnera koncepcja inteligencji wielorakich utożsamiana jest w literaturze ze zdolnościami specjalnymi do których zaliczył zdolności językowe. Gardner w swojej koncepcji inteligencji lingwistycznej (2009) ujmuje zdolność językową jako skuteczną manipulację w stosowaniu języka. Zdolność językowa w takim ujęciu obejmuje duży zasób słownictwa, poprawność stylistyczną, wyczulenie na wieloznaczność.

Na podstawie dotychczasowych definicji zdolności i uzdolnień opracowano zestaw cech danych uczniowi uzdolnionemu językowo. Taki uczeń dysponuje doświadczeniem w praktykowaniu czytania i pisania od dzieciństwa, większym zasobem słów w porównaniu z rówieśnikami, wyrażaniem swojego zdania w sposób dostosowany do odbiorcy, komunikowaniem werbalnym na zasadach: prostoty, zwięzłości i precyzji opisywanych zjawisk. Uczeń uzdolniony językowo respektuje zasady gramatyki, semantyki, składni i fonetyki (Uszyńska-Jarmoc, Kunat, Mantur, 2005, s. 42).

Pawlak, (2011, za: Carroll i Sapon, 1959) do konstytutywnych cech zdolności językowych zalicza zdolność kodowania fonetycznego, wrażliwość gramatyczną, umiejętność wnioskowania indukcyjnego oraz zdolność zapamiętywania.

Czteroczynnikowy model uzdolnień językowych Carrola i Sapona (1959) ujmuje zdolności językowe z punktu ich komponentowości (zawierają podzdolności) i nie jednolitości, co oznacza że, uzdolnienia językowe nie są jedną niepodzielną zdolnością.

Obecny stan badań nad uzdolnieniami językowymi uwzględnia cechy zdolności językowych (Rysiewicz, 2014) jako uzdolnień:

- prawdopodobnych, co do osiągnięcia poziomu posługiwania się językiem
- nie równorzędnych inteligencji ogólnej, wykazana jest pewna zbieżność
- względnie trwałych, nie ulegających nagłym zmianom

---

<sup>7</sup>[https://www.researchgate.net/publication/234718050\\_Scales\\_for\\_Rating\\_the\\_Behavioral\\_Characteristics\\_of\\_Superior\\_Students\\_Technical\\_and\\_Administration\\_Manual\\_Revised\\_Edition](https://www.researchgate.net/publication/234718050_Scales_for_Rating_the_Behavioral_Characteristics_of_Superior_Students_Technical_and_Administration_Manual_Revised_Edition) (Pobrano dnia: 15.10. 2017)



- nie zależnych od doświadczenia

Wymienione powyższe cechy uzdolnień językowych stanowiły bazę do skonstruowania autorskiego narzędzia diagnozy uzdolnień językowych, którego opis i zastosowanie znajduje się w Podrozdziale 2.2.2.

#### 1.4.2 Koncepcje i teorie zdolności w syntezie W. Limont

Podział modeli zdolności zaproponowany przez W. Limont (2010) uwzględnia kryterium definiowania pojęcia zdolności.

1. Modele *zdolności ogólnych* odnoszą się do „klasycznych teorii inteligencji”, ujmują inteligencję jako dyspozycje ogólne, która ma wpływ na uczenie się i codzienną działalność. Inteligencja jest skomplikowaną strukturą złożoną z czynników ogólnego i specyficznego. W modelach zdolności ogólnych uwzględniono środowisko wewnętrzne i zewnętrzne człowieka. Autorka klasyfikacji do tej grupy zdolności ogólnych zalicza teorie inteligencji F. Galtona; A. Bineta; W. Sterna; Ch. Spearmana; S. Hollingwortha (Rysiewicz: za Limont, 2010, s. 42-44).

1.a. *Modele zdolności specyficznych* skupiają się na komponentowości inteligencji i jej relacji ze środowiskiem wskazując na wielopłaszczyznowość zdolności dotyczącej jednego obszaru działalności. Podkreślana jest konieczność rozwijania zdolności i wskazanie na potrzeby edukacyjne osób zdolnych (Limont, 2010, s. 45-54). Reprezentują tę grupę teorie P.E. Vernona; R. Cattella; L. Thurstona; J. Carrolla; H. Gardnera.

1.b. *Modele systemowe* opisują zdolności jako kompozycję współzależnych od siebie elementów wewnętrznych (osobowość, procesy psychiczne, zdolności twórcze) oraz zewnętrznych tak, aby jednostka rozwijała swój potencjał. Do modeli systemowych zalicza się koncepcje K. Dąbrowskiego; J.S. Renzulli’ego; R.J. Sternberga (Limont, 2010, s. 54-66).

2. *Modele rozwojowe* koncentrują się na dynamicznych zmianach na skutek czynników wewnętrznych i zewnętrznych. Zmiany oceniane są w kategoriach ilościowych i jakościowych. Do koncepcji rozwojowych Limont zaliczyła F.J. Mönksa; A. Tannenbauma; J. Piirto; F. Gagne’a.

Powyższe modele zdolności są istotne z punktu rozwoju jednostki. Synteza trzech czynników: uczenia się, aktywności osoby, współpracujące środowisko posiadają znaczenie aplikacyjne w edukacji (Rysiewicz, 2014).



### 1.4.3 Systemowe teorie zdolności

#### 1.4.3.1 Dezintegracja pozytywna K. Dąbrowskiego

Przyjętym kryterium wyboru dwóch modeli zdolności była wzajemna ich komplementarność dla idei tej pracy. Podkreślana w literaturze naukowej wyjątkowość, oryginalność obu koncepcji oraz kontynuacja idei przez następców pokazała wagę i aktualność dwóch zamyśłów (Caridad Garcia-Cepero, 2008; Scager, Akkerman, Keesen, Tim, Pilot, Wubbels, 2012; Young, Balli, 2014) (Popek, 1996; 2001).

J. Renzulli reprezentuje psychologię wychowawczą, dziedzinę dbającą o edukację, wychowanie i dostosowanie przedmiotu kształcenia oraz rozwijanie zdolności ucznia. Wiedzę o zdolnościach z punktu rozwoju osobowości dopełnia psychologia kliniczna, przedstawicielem której jest K. Dąbrowski.

Wybór określonych konstruktów teoretycznych dwóch koncepcji podyktowany został pragmatyzmem badań nad rozpoznaniem zdolności i uzdolnień uczniów niż założeniami stricte teoretycznymi.

Głównym założeniem swojej koncepcji uczynił Dąbrowski dany każdemu człowiekowi *instynkt rozwojowy*, który inicjuje konieczność postępu. Według Dąbrowskiego człowiek nie ma od początku osobowości, tylko ją kształtuje w ciągu życia. Kształtowanie osobowości następuje w wyniku procesu, który prowadzi od poziomu egocentrycznego (zachowania instynktowne i afektywne) do poziomu autonomicznego (działania świadome i moralne).

Model rozwojowy oznacza, że ma charakter *występujący*, „ku górze”, czyli postępowy jeśli chodzi o funkcje instynktowne, afektywne, poznawcze. Wraz z rozwojem wzrasta niezależność od praw biologicznych, charakterystycznego typu osobowości i wpływów społecznych. Człowiek uniezależnia za pomocą procesów psychicznych- „dynamizmów”. Dynamizmami wyróżnił autor koncepcji uczucia, popędy, wartości, rozwój.

Człowiek ma jeden cel-rozwijać się. Jest on wówczas zdrowy psychicznie nawet pomimo niestałości procesu rozwoju czy okresów niepokoju.

Z rozwojem powiązane zostało pojęcie zdrowia psychicznego. U podstaw zdrowia psychicznego w zamyśle Dąbrowskiego jest zdolność człowieka do rozwoju. Odrębność podejścia Dąbrowskiego polega na dopuszczeniu przejściowego braku równowagi (*dezintegracji*) w celu przejścia na wyższy poziom rozwoju psychicznego, który wyróżnia wyższe wartości indywidualne i społeczne.



Wynikająca z dezintegracji pojętej jako dezorganizacja struktur i czynności psychoneurona, w koncepcji Dąbrowskiego nie jest chorobą, ale koniecznym warunkiem rozwoju i jest oznaką zdrowia psychicznego. Jest to dezorganizacja pozytywna i wznosi ona psychikę na wyższy poziom organizacji w kierunku tzw. osobowości pełnej (Dąbrowski 1964, s. 38).

W koncepcji dezintegracji pozytywnej Dąbrowski wyróżnił 5 etapów rozwoju człowieka:

1. integrację pierwotną
2. dezintegrację jednopoziomą
3. dezintegrację wielopoziomą spontaniczną
4. dezintegrację wielopoziomą zorganizowaną
5. integrację wtórną czyli „osobowość”

Stadia są hierarchiczne, a przejście od jednego do drugiego poziomu obarczone jest przeżywaniem kryzysów, wewnętrznych i zewnętrznych konfliktów, lęków, depresji, dezintegracyjnością zachowania.

W tym stadium *integracji pierwotnej* dominują postawy prymitywne, wykazujące pewność siebie traktowanie instrumentalnie innych. Uzewnętrznione przez osoby z tego poziomu rozwoju skrajności w osądach, reakcje i uczucia biegunowe, brak hierarchii wartości zawdzięczają instynktom biologicznym. Poziom jest charakterystyczny dla osób zaburzonych, które w efekcie nie są w stanie przejść do kolejnego stadium rozwoju. Charakterystyczny dla tego stadium jest brak konfliktów wewnętrznych na korzyść konfliktów zewnętrznych. Konflikty zewnętrzne są efektem nadmiernych ambicji osobistych, nieumiejętności przyjęcia krytyki i łatwą utratą kontroli nad własnym zachowaniem. Konflikty zewnętrzne ukrywane poprzez zachowania posłuszne, ucieczki.

*Dezintegracja jednopoziomowa* oznacza rozluźnienie struktur psychicznych i jest zauważalna poprzez ujawnienie środowiska wewnętrznego w manifestacji skrajnych uczuć, drażliwości, sprzecznych impulsów, wykluczających się reakcji (ambiwalencje), depresyjność versus pobudzenie.

Z braku ukierunkowania na cel ujawniają się ambitendencje, w wyniku czego skrajne cele nie mogą być spełnione. Brak stabilizacji wewnętrznej sprzyja odczuwaniu niepokoju, nie istnieje hierarchia wartości stąd osoba nie odróżnia cech ważnych od nieważnych. Preferencja wyboru jednego celu nad innym przyczynia się do zbudowania systemu wartości który przywraca równowagę wewnętrzną. Na poziomie *dezintegracji jednopoziomowej* stanom nierównowagi towarzyszą mechanizmy obronne, wyparcie i stłumienie.



W trzecim stadium rozwoju-*dezintegracji wielopoziomowej spontanicznej* występuje klasyfikacja wartości, wielopoziomowość w zakresie uczuć i popędów. Zaspokajanie egoistycznych, podstawowych instynktów rodzi konflikty natury moralnej ponieważ środowisko psychiczne nie rozumie własnej organizacji wartości, która jest w fazie formowania. Trzeci poziom jest osiągnięty przez poszukiwanie w obliczu lęków, obsesji i depresji.

Na tym etapie występują dynamizmy<sup>8</sup>:

- *zdziwienia samym sobą*, jest wglądem w stan własnego rozwoju, potrzebą samodoskonalenia i samopoznania (Dąbrowski, 1979, s.19).
- *zaniepokojenie sobą* oznacza niepokój rozwojem własnym i poziomem stanu moralnego.
- *poczucie niższości wobec samego siebie* to efekt porównań doświadczanych w sytuacjach dotyczących wartości (Dąbrowski, 1979, s.20).
- *niezadowolenie z siebie* oznacza się przeżywaniem własnego, niskiego stanu moralnego i rozwojowego, co pozwala na wyważenie tego, co niżej z tym co wyżej, w hierarchii wartości (Dąbrowski, 1979, s. 20).
- *poczucie winy i wstydu* jest szkodliwym dla rozwoju własnego przeżywaniem czegoś w stosunku do innych i łączy się z potrzebą zadośćuczynienia. Poczucie wstydu jest zakłopotaniem okazywanym w sytuacji zewnętrznej, wiąże się z ukrywaniem przed otoczeniem, odruchami wegetatywnymi w postaci czerwienienia się i potliwości (Dąbrowski, 1979, s. 20).
- *nieprzystosowanie pozytywne* jest zwróceniem uwagi na to, „co i jak być powinno”, pobudliwość „emocjonalna, imaginacyjna, intelektualna” powoduje permanentny stan nieprzystosowania (wyrażenie niezgody) do wszystkiego co uważa za niegodne ideału osobowości swojego i środowiska)<sup>9</sup>.
- *instynkt twórczy*

Na tym poziomie rozwoju osobie towarzyszą psychonerwice, ale w odróżnieniu od poprzedniego etapu czuje się ona odpowiedzialna za swoje niepowodzenia. Zachowania zewnętrzne nie są nastawione na konfrontację z otoczeniem przez co wzmagają konflikty wewnętrzne. Te ujawniane są poprzez niepokój, depresję, przeżywanie norm moralnych.

W kolejnym stadium *dezintegracji wielopoziomowej, zorganizowanej*, hierarchia wartości ustalona zostaje na poziomie świadomym. Osoba sama wywołuje konflikt ale mu nie ulega,

<sup>8</sup> <https://nerwicalekowa.com/2011/11/23/dezintegracja-pozytywna-podstawy/> (Pobrano dnia: 25.10.2018)

<sup>9</sup> <https://dezintegracja.pl/samo-realizacja-a-teoria-dezintegracji-pozytywnej/> (Pobrano dnia: 26.10.2018).



pobudliwość służy przywróceniu integracji. Jednostka otwarcie prezentuje swoją odrębność od środowiska, wzmacnia tożsamość. Znamioną dla tego etapu jest kontemplacja istoty rzeczy, badanie autentyczności. Następuje konkretyzacja swojego wzorca osobowości na podstawie atrakcyjnych cech. Ten etap jest bardziej zrównoważony ponieważ jednostka jest świadoma wyznawanych przez siebie wartości i umie określić swoje cele.

Dynamizmy czwartego stadium:

- „przedmiot-podmiot” w sobie, to spojrzenie na siebie z dystansu, obiektywność w podejściu do własnej osoby, potrzebę analizy własnego rozwoju osobowościowego, świadomą transformację poprzez autoanalizę i kontrolę własnych negatywnych zachowań poprzez autokorektę.
- „czynnik trzeci”, jest siłą duchową, „specyficznie ludzką”(Dąbrowski, 1975) nadającą kierunek, jakość i natężenie rozwojowi. Jednostka świadomie wybiera wartości z zasobu własnego środowiska psychicznego, odrzucając struktury psychiczne niezgodne z obranym celem, wzorcem zachowania, tendencjami, sposobami działania. Osoba na tym etapie nieustannie podlega we wewnętrznym i zewnętrznym wyborom.
- *samowychowanie i autopsychoterapia* polega na świadomym planowaniu rozwoju wartości, które ujawnia się w postawie *syntonicznej* (porozumienie z otoczeniem na warunkach poprawności współżycia, nawet harmonii) oraz *empatycznej* (polegającej na dostrzeganiu, rozpoznaniu i współodczuwaniu stanów psychicznych innych osób). Doświadczana reintegracja (odbudowa) relacji z otoczeniem, służy poznaniu siebie i ułożeniu stosunków z innymi. Dąbrowski opisuje ją jako „esencję wspólną”, która z esencją indywidualną składa się na osobowość idealną. W dynamizmie autopsychoterapii występuje silna potrzeba autodiagnozy z wyznaczaniem postępów, ewaluacją osiągnięć własnych, rozmyślaniami nad sobą (Dąbrowski, 1979, s.27).
- *ośrodek dyspozycyjno-kierowniczy* kierowany ku osobie, która staje się bardziej spójna w swoich zachowaniach na drodze do osiągnięcia wyższego poziomu kulturalnego i moralnego. Motywacje są determinowane oceną w kategorii prawidłowe-nieprawidłowe. Osoba sama ustala hierarchię swoich dynamizmów, działa w sposób przemyślany. Występujące wciąż lęki, depresje czy konflikty są podporządkowane integracji idealnej osobowości.

*Integracja wtórna* stanowi poziom najwyższy i najtrudniejszy do osiągnięcia przez człowieka. Aby ją osiągnąć, trzeba przejść wszystkie formy dezintegracji. Osiągnięty poziom integracji wtórnej jest wynikiem wcześniejszych dezintegracji i związanych z nimi: lęków, napięć, depresji, obsesji, załamania, frustracji.



### 1.4.3.2 Trójpierścieniowy model zdolności J. Renzullie'go

Model Renzullie'go przedstawia trójpierścieniową strukturę zdolności jako strukturę 3 kół zachodzących na siebie w różnym stopniu.

W skład pierścienia pierwszego wchodzi ponadprzeciętne zdolności, które należy rozumieć jako ogólne (badane testami inteligencji) i specyficzne zdolności (dotyczą szczególnych pól aktywności popartych działaniami). Do zdolności kierunkowych Renzulli zaliczył zdolności np. matematyczne, malarskie. Zdolności kierunkowe można podzielić na jeszcze bardziej specyficzne z czym wiąże się inteligencja bardziej wysoka niż niska (Sękowski, 2011, za: Renzulli s. 21).

Drugi pierścień w modelu stanowi zaangażowanie w zadanie z warunkującymi je czynnikami: impulsem do działania, wytrzymałością, nieustępliwością, ciężką pracą, konsekwencją w działaniu, zdecydowaniem, wiarą w siebie, ufnością w sens swoich działań, pasją<sup>10</sup>.

Pierścień trzeci określa zdolności twórcze rozumiane jako dywergencyjne, które można rozwijać poprzez: elastyczność i niekonwencjonalność myślenia, otwartość na nowe idee i związane z nimi doświadczenia, dociekliwość, brawurę, zdolność do przeżywania wrażeń, odbieranie bodźców zewnętrznych. Wnioskowanie co do zdolności twórczej odbywa się na podstawie wytworów (Sękowski, 2011 za: Renzulli s. 21).

Osobę wybitnie zdolną cechuje interakcja między trzema pierścieniami: ponadprzeciętną inteligencją (ponadprzeciętnymi uzdolnieniami specjalnymi), wysokim poziomem zaangażowania i zdolnościami warunkującymi myślenie dywergencyjne (Siekańska, 2004: 117).

Główną ideą autora trójpierścieniowego modelu jest związek cech intelektualnych z pozaintelektualnymi. Renzulli uwzględnił składniki pozaintelektualne rozwoju zdolności: optymizm, odwagę, zaangażowanie w dziedzinę działalności, wrażliwość na problemy innych (wgląd, empatię), charyzmę, ciekawość, wycucie zmian, dążenie do celu. Składniki pozaintelektualne łączą się ze sobą, i nie zależą od czynników zdolnościowych. Wymiary zdolności są powiązane z obszarem eksploracyjnym i zręcznościowym (Limont, 2010 za: Renzulli). Renzullieg'o podejście do zdolności jest całościowym modelem zdolności rozumianych jako złożona struktura. Model stanowi teoretyczną bazę do systemowych i systematycznych, świadomych i ukierunkowanych na cel działań edukacyjnych (Renzulli, 2005). Możliwości praktycznego zastosowania modelu do pracy z każdym uczniem łączy się z zasadą egalitarności zdolności.

---

<sup>10</sup> [https://pracownik.kul.pl/files/37547/public/praca\\_ze\\_zdolnym\\_uczniem.pdf](https://pracownik.kul.pl/files/37547/public/praca_ze_zdolnym_uczniem.pdf) (dnia 20.07.2017)



## 1.5 Lokalizacja uzdolnień językowych w strukturze osobowości i ich weryfikacja w badaniach

Badania zdolności językowych i cech osobowości podjął się A. E. Sękowski, M. Rudź (2011). Metody badawcze, które wykorzystał to Test Zdolności Językowych (TZJ) M. Wojtowicza i Inwentarz NEO-PI-R Costy i McCrea. Badaniem objęto 131 studentów wyższych uczelni w Lublinie.

Badania przebiegały dwuetapowo. Na etap pierwszy składały się badania przesiewowe, w którym określono studentów o najwyższych i najniższych zdolnościach językowych. Celem było stworzenie 2 grup kontrastowych. Etap 2 polegał na badaniu osobowości osób z dwóch grup kontrastowych z użyciem *Inwentarza NEO-PI-R*. Postawione pytania badawcze z zakresu obecnej pracy odnosiły się do wyników w skalach: neurotyczności, ekstrawertyczności, otwartości na doświadczenia, ugodowości, sumienności, uzdolnień językowych. Wyniki odnosiły się do osób o wysokich i niskich zdolnościach językowych.

W czynniku (NEU), w podskali *agresywna wrogość*, rozumiana jako łatwość do wpadania w gniew doświadczenia frustracji i rozgoryczenia J.Siuta (2006, s.31) stwierdzono istotnie statystycznych różnic. Według Sękowskiego agresywna wrogość może służyć do skutecznego rozwiązywania problemów u osób uzdolnionych językowo. Sprzyja temu płynność i łatwość wypowiedzi.

Badania nie potwierdziły zdolności językowych u osób ekstrawertycznych. Dotyczy to czynnika głównego ekstrawertyczność (EKS) i 6 podskal. Sękowski i Rudź tłumaczą/wyjaśniają że osoby uzdolnione językowo żyją w swoim świecie wewnętrznym, który cenią wyżej od kontaktów z innymi. Naukowcy przypisują osobom uzdolnionym językowo cechy introwertyczne i/lub ambiwertyczne.

W skali ogólnej otwartości na doświadczenie (OTW) nie stwierdzono istotnie statystycznych różnic. W składniku *idee* wykazano statystyczne różnice co oznacza, że osoby które uzyskały wysoki wynik w podskali są otwarte na nowe idee i podatne na asymilację nowatorskich/nietypowych pomysłów (Siuta, 2006, s. 34). Osoby są skłonne do używania wyobraźni i lekkiego, funkcjonalnego wyrażania swoich myśli, werbalizują je przez formułowanie swoich wewnętrznych idei i nazywanie rzeczywistości.

Costa i McRea upatrują w osobach z wysokimi wynikami w podskali *idee* ciekawość poznawczą i cenie wiedzy dla niej samej (Costa, Mc Rea 2005, s. 68).

W skali ugodowości (UGO) ujętej ogólnie nie ma istotnych różnic statystycznych. W podskalach *altruizm* i *ustępliwość* stwierdzono istotne różnice. Osoby uzdolnione języko-



wo uzyskały bardzo niski wynik w tych podskalach. Siuta (2006, s. 35) wysuwa przypuszcza że, osoby uzdolnione językowo łatwo artykułują swoje myśli co ułatwia im skłonność do agresji słownej (pośredniej). Są pobudliwe, okazują gniew przy nadarzającej się ku temu okazji. Utrzymują przewagę w utarczkach słownych, co stosują. Łączy się to z niskim altruizmem, który Siuta, 2006, s. 35) upatruje w "hojności, trosce i chęci niesienia pomocy". Osoba nieustępliwa, gwałtowna w swoich uczuciach, często nieprzyjemnych i pełna niepokoju nie wykazuje powyższych postaw. W ogólnej skali sumienności (SUM) i jej składowych nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic w odniesieniu do osób o wysokich i niskich zdolności językowych.

Wyniki badań Sękowskiego nie potwierdziły badań Schouwenburga i Lay (za: Sękowski, 2011) co do badanej sumienności i jej aspektów. Schouwenburg i Lay stwierdzili, że praca z tekstem pisany (umiejętność zdawania sobie pytań, analiza danych, szukania różnic i podobieństw, rozpoznawanie reguł, robienie notatek) łączy się z sumiennością (Sękowski za: Kossowska, 2004, s. 53). Nie potwierdziło się założenie, że osoby zdolne językowo posługują się myśleniem dialektycznym, które jest najwyższą formą myślenia postformalnego charakterystycznego dla myślenia w kategoriach teza-antyteza, koncentracja na aspekcie, brak kategoryzacji w znaczeniu segregowania czy „szufladkowania”.

Schouwenburga i Lay (1995) interpretując niską sumienność, wskazują na *prokrastynację*, która oznacza odkładanie czynności w czasie. Na prokrastynację wskazują 3 cechy o niskich wynikach „sumienność, neurotyzm, introwersja”. Badacze wykazali związek wysokiej reaktywności z odkładaniem spraw szkolnych na później. Nadto wykazali zależność prokrastynacji i oczekiwań postaw perfekcjonistycznych ze strony środowiska, objawiającą się ucieczką od problemów i lękiem przed podejmowaniem decyzji.

Milgram prokrastynacji przypisuje kryteria: celu, który osoba obiera jako ważny; czynności jego odraczania, osiągnięcia wyników poniżej możliwości; dyskomfortu psychicznego.

Osoby uzdolnione językowo nie ujawniają „woli osiągnąć”, który jest istotą czynnika sumienność (Siuta, 2006, s. 29, za: Digman Takemoto-Chok, 1981).

Sękowski i Rudź osobie zdolnej językowo przypisują bardziej brak motywacji niż predyspozycji osobowościowych czy intelektualnych. Osoba taka jest bardziej uzdolniona w kierunku przedmiotów ścisłych niż humanistycznych. Sękowski nie nazywa humanistą osoby zdolnej językowo. Odwołuje się raczej do jej świadomości, indywidualizmu, racjonalizmu, samowystarczalności, izolacjonizmu, stosowania agresji w osiągnięciu celu. Nie rozstrzyga dlaczego jedni są zdolni językowo, a drudzy nie.





## 1.6 Z badań nad aksjologią uzdolnień językowych

Prakseologiczny wymiar badania uzdolnień językowych oparty jest na działaniu świadomym, celowym i sprawnym. Wpisuje się w ten wymiar tworzenie praktycznych zasad (nakazów, zakazów, zaleceń) systematyzacja działań, dochodzenie przyczyn sukcesów i niepowodzeń (Espinás, 1890). W cyklu prakseologicznym następują kolejno po sobie diagnoza, prognoza, planowanie i programowanie, realizacja oraz ocena efektów. Już pierwszy etap cyklu- diagnoza uzdolnień językowych- poddaje pod rozwagę istotę samego pojęcia uzdolnień językowych i sposobu ich badania.

Jeśli zdolności językowe to zbiór „uzdolnień, które są zoperacjonalizowanym w formie zadań konstruktem, empirycznie zdefiniowanym, prognostycznym, co do zakresu osiągnięć i tempa nauki w warunkach szkolnych, przez osobę w porównaniu do innych” (Rysiewicz, za: Wesche 1982, s.128) to zawiera wszystkie składniki cyklu prakseologicznego. Dla sformułowanego pojęcia zdolności językowych ważne jest określenie funkcji cyklu.

Funkcja diagnostyczna ujawnia strukturę uzdolnień i kieruje w stronę procesu dydaktycznego zasady w postaci zaleceń, nakazów itp.

Funkcja prognostyczna daje odpowiedź, „czy i w jakim stopniu” badany jest w stanie nauczyć się języka obcego (Rysiewicz, 2014).

Wymogi stosowania testów dotyczą ich psychometrycznych walorów jak rzetelność w znaczeniu dokładności pomiaru i trafność jako zdolność testu do badania tego, czemu jest dedykowany. Rysiewicz (2014) przytacza przykłady stosowania testów wiedzy (umiejętności) w miejsce testów predyspozycji (uzdolnień). Na podstawie analizy przeprowadzonej przez Rysiewicza powszechnie stosowane testy mierzą wiedzę nabytą języka obcego i umiejętności językowe w kierunku języka ojczystego. Zastosowanie testu nie spełniającego warunku trafności uniemożliwia opisanie profilu uzdolnień odpowiadającego stanowi rzeczywistemu. Wadliwa diagnoza pociąga za sobą wadliwą prognozę zdolności. Informacje profilowe kierowane w stronę dydaktyki nie są wiarygodne i nie będą efektywnie wykorzystane w procesie nauczania. Nie spełniają również roli prognostycznej nauki języka obcego bo przewidują powodzenie w innych ogólnorozwojowych dziedzinach. Analiza testów obejmowała zawartość merytoryczną nie sugerując się nazwą czy tytułem (Rysiewicz, 2014). Szkody poczynione w wyniku błędnej diagnozy obciążają badanego w kolejnych cyklach nauki bo „mały błąd popełniony na początku staje się wielkim na końcu”<sup>11</sup>. *Paidagogia* Arystotelesa<sup>12</sup> jest b-

---

<sup>11</sup> Św.Tomasz. Byt i istota.



giczną strukturą nauczania obejmującą kolejno „pokazywanie, utrwalanie, ćwiczenie”. Wartości intelektualne, rozsądek, ciekawość poznawcza, refleksyjność są cnotami zapewniającymi najdoskonalsze bo najszcześniejsze życie.



<sup>12</sup> Arystoteles. Etyka eudemejska. t. V, 2002.

## Rozdział 2. Metodologia badań własnych

Na rozdział drugi składa się opis metodologii badań własnych wraz z problemem badawczym i hipotezami. W części dalszej rozdziału uwzględniono narzędzia użyte w procesie badawczym, opis planu badawczego z podziałem na grupy badawczą i kontrolną oraz strategię przeprowadzonych badań własnych.

Literatura przedmiotu oraz możliwości narzędzi badawczych pozwoliły na określenie celu badania to jest ustalenie związku pomiędzy zdolnościami językowymi i cechami osobowości.

### 2.1 Hipotezy i pytania badawcze

Główne pytanie badawcze:

Czy zachodzi korelacja między cechami osobowości a zdolnościami językowymi u studentów języków obcych?

Zdolności językowe występują jako zmienna zależna a cechy osobowości jako zmienna niezależna.

Uszczegółowiono pytanie badawcze pod kątem zmiennych niezależnych, które mogą odpowiadać za zmianę zmiennej zależnej (Giddens 2012, s. 662-670). Na zmienną zależną może wpływać wiele cech, które w określonym układzie odpowiadają za nasilenie danej cechy (Oppenheim 2004, s. 31).

Dla tak przyjętego pytania głównego sformułowano pytania szczegółowe:

- Czy istnieje związek między poszczególnymi mierzonymi testem *NEO-PI-R* a zdolnościami językowymi?
- Czy istnieje korelacja między cechami osobowości a szczegółowymi wymiarami testu językowego?
- Czy studenci kierunków językowych różnią się poziomem zdolności językowych od studentów innych kierunków?
- Czy osoby o różnym typie/układzie osobowości różnią się zdolnościami językowymi?
- Czy płeć różnicuje studentów pod względem zdolności językowych?

Hipotezy zostały sformułowane w oparciu o literaturę naukową, wiedzę teoretyczną i empiryczną, której źródła zamieszczono w Podrozdziale 1.5.



Następstwem analizy problematyki było postawienie hipotez:

- H0 - Cechy osobowości wiążą się z uzdolnieniami językowymi
- H1 - Osoby o *wysokiej neurotyczności (NEU)* osiągają wyższe wyniki w testach uzdolnień językowych w porównaniu z osobami o *niskiej Neurotyczności*
- H2 - Osoby o *wysokiej ekstrawertyczności (EKS)* osiągają wyższe wyniki w testach uzdolnień językowych w porównaniu z osobami o *niższej ekstrawertyczności*
- H3 - Im wyższy poziom ciekawości intelektualnej tym wyższy wynik w wnioskowaniu indukcyjnym
- H4 - Studenci o wysokich wynikach w skali *wyobraźni* uzyskali wyniki wyższe w kodowaniu fonetycznym niż studenci o niskich wynikach w *wyobraźni*
- H5 - Aktywność koreluje z poziomem uzdolnień językowych
- H6 - Studenci o niskich zdolnościach językowych różnią się poziomem *aktywności* od studentów o wysokich *zdolnościach językowych*
- H7 - Studenci o *wysokiej sumienności* ogólnej (SUM) w porównaniu ze studentami o *niskiej sumienności* mają niższy poziom zdolności w zakresie *zapamiętywania*
- H7b - Im większa *samodyscyplina* u studentów języków obcych tym wyższy poziom zdolności językowych w zakresie *zapamiętywania znaczenia słów, przechowywania i odtwarzania*
- H7c - Istnieje pozytywna zależność pomiędzy *obowiązkowością* a rozpoznawaniem *gramatycznej funkcji*
- H8 - Pomiędzy *altruizmem* studentów języków obcych, a ich ogólnymi wynikami *uzdolnień językowych* istnieje korelacja
- H9 - Studenci *kierunków językowych* różnią się poziomem zdolności językowych od studentów *innych kierunków*
- H10 - Osoby o *różnym typie* osobowości różnią się *zdolnościami językowymi*

## 2.2 Charakterystyka zastosowanych metod badawczych

Do pomiaru zmiennych ujętych w hipotezach użyto narzędzia:

1. P. Costy, R. McRae'a, *Inwentarz osobowości NEO-PI-R* w adaptacji J. Siuty
2. J. Rysiewiczza, *Test Uzdolnień Językowych do Nauki Języka Obcego TUNJO*

Wykorzystano pełne wersje obu testów.



## 2.2.1 Inwentarz do badania osobowości (*NEO-PI-R*) P. Costy i R. McCrae'a

Zastosowanie *Inwentarza* do badania osobowości ma przyczynę w jego możliwościach analitycznych (1.1.2). Na zawartość kwestionariusza osobowości *NEO-PI-R* składa się 240 twierdzeń z odpowiedziami rozmieszczonymi na skali pięciostopniowej (A-całkowicie się nie zgadzam, B-nie zgadzam się, C-nie mam zdania, D-zgadzam się, E-całkowicie się zgadzam). Punktacja stosowana w obliczaniu wyników surowych testu zawiera się w przedziale 0-4 interpretowanych na skali stenowej w przedziale 1-10. Normy stenowe przewidziane są dla grupy wiekowej 17-29. W kwestionariuszu zastosowano punktację odwróconą dla 106 pozycji.

Materiał testowy zastosowany w badaniu składał się z zeszytu z twierdzeniami i arkusza odpowiedzi. Procedura przeprowadzania badania przewidziana jest w przedziale czasowym od 35 do 45 minut.

Badania nad normalizacją inwentarza *NEO-PI-R* potwierdziły jego wysoką rzetelność. Wewnętrzna zgodność każdego z czynników ogólnych mieści się w przedziale [0,81-0,86]. Zgodność wewnętrzna każdej z podskal zawiera się w przedziale [0,60-0,70], (Siuta, 2006, s.57-58). Analiza czynnikowa przeprowadzona w celu ustalenia trafności narzędzia potwierdziła założenia teoretyczne twórców narzędzia.

Pod względem technicznym konstrukcja kwestionariusza klasyfikuje czynniki w taki sposób, że pięć z nich jest ogólnych i uwarunkowanych genetycznie nazwanych „podstawowymi tendencjami” (Costa i McCrae, 2005). W skład czynników ogólnych wchodzi neurotyczność, ekstrawertyczność, otwartość na doświadczenie, ugodowość, sumienność (Siuta, 2006). Na każdy z pięciu czynników (skal) ogólnych przypada sześć składników (podskal) szczególnych, które według Anastasio i Urbina (1999) mają status bardziej rzetelnych i trafnych.

Katalog czynników głównych i przypisanych im czynników szczególnych:

- neurotyczność (NEU) jest predyspozycją do odczuwania negatywnych emocji. Emocje negatywne nie sprzyjające przystosowaniu: lęk, agresywna wrogość, depresyjność, nadmierny samokrytycyzm, impulsywność, nadwrażliwość.
- ekstrawertyczność (EKS) wyznacza ilość i jakość kontaktów interpersonalnych. Do określenia poziomu zaangażowania w kontakty służą składniki: serdeczność, towarzyskość, asertywność, aktywność, poszukiwanie doznań, emocje pozytywne.
- otwartość na doświadczenie (OTW) kojarzony jest z ciekawością świata zewnętrznego i wewnętrznego, która jest badana przez podskale: wyobraźni, estetyki, uczuć, działań, idei, wartości.



- ugodowość (UGO) w kontaktach interpersonalnych oceniana jest za pomocą składników: zaufanie, prostolinijność, altruizm, uступliwość, skromność, skłonność do rozczulania się.
- sumienność (SUM) nazywana jest efektywną samokontrolą, co ujawnia się w jej umiejętnościach panowania nad pragnieniami i impulsami. Na wynik ogólny sumienności wpływają wyniki poszczególnych podskal: kompetencji, skłonności do porządku, obowiązkowości, dążenie do osiągnięć, samodyscypliny, rozwagi (Siuta, 2006).

## 2.2.2 Test Uzdolnień do Nauki Języków Obcych TUNJO J. Rysiewicza

Przeznaczeniem przeprowadzenia testu było badanie uzdolnień poznawczych studentów do nauki języków obcych. Test *TUNJO* z założenia jest testem mocy z ograniczeniami czasowymi na wykonanie każdego zadania. Test składa się z 6 rodzajowych zadań, każde zadanie zawiera różną ilość itemów (pozycji). Suma wszystkich itemów równa się 145. Skala ocen dla poszczególnego zadania wynosi 0-1. Maksymalny wynik ogólny stanowi sumę poszczególnych testów i jest równy 145.

Materiał testowy obejmuje zeszyt z zadaniami, arkusz odpowiedzi, nośnik nagrania dwóch zadań do wykonania z odsłuchu i opis interpretacji wyników (Rysiewicz, 2011)<sup>13</sup>.

W celu oszacowania wskaźników rzetelności testu przeprowadzono jego badanie metodą połówkową. Otrzymano wynik na poziomie 0,75,<sup>14</sup> co według klasycznej teorii testu oznacza satysfakcjonującą rzetelność.

Badanie interkorelacji pomiędzy bateriami testu *TUNJO* wskazała na względną niezależność od siebie testów, co oznacza, że bateria mierzy nieco inny aspekt zdolności językowych (Rysiewicz, 2011)<sup>15</sup>.

Celem określenia trafności kryterialnej testu przeprowadzono analizę jego siły predyktywnej. Korelacji podlegały wyniki w teście *TUNJO* i wyniki testu językowego badającego biegłość językową. Dla tej samej grupy badawczej wyniosło  $r$  dla studentów anglistyki [0,20 – 0,35]. Na skali Guilforda (1964) i Góralskiego (1974) wyniki powyższe plasują się w przedziałach niskich.  $R$  dla studentów lingwistyki plasuje się w wynikach przeciętnych na poziomie (0,63) (Góralski, 1976).

---

<sup>13</sup> [http://wa.amu.edu.pl/wa/files/TUNJO\\_Opis.pdf](http://wa.amu.edu.pl/wa/files/TUNJO_Opis.pdf) (Pobrano 23.04.2016)

<sup>14</sup> J. Rysiewicz (komunikacja osobista, 2017)

<sup>15</sup> tamże



Test *TUNJO* obejmuje czteroczynnikowy model zdolności językowych zwanych wymiarami :

1. umiejętność kojarzenia dźwięku i symbolu, tzw. kodowanie fonetyczne (*phonemic coding ability*)
2. identyfikacja gramatycznej funkcji wyrazów i fraz (*grammatical sensitivity*)
3. umiejętność wnioskowania indukcyjnego czyli formułowanie wniosków ogólnych w oparciu o dane szczegółowe i fikcyjny materiał językowy (*inductive learning language*)
4. zapamiętywanie wzrokowe słów, przechowywanie ich w pamięci i odtwarzanie zapamiętanych znaczeń (*associative memory*)

Operacjonalizacja modelu zdolności językowych w zadaniach:

1. Zadanie – *Alfabet fonetyczny* – 30 pozycji testowych.
2. Zadanie – *Sztuczny język* – 10 pozycji testowych i 8 uzupełnień
3. Zadanie – *Ukryte słowa* – 30 pozycji testowych.
4. Zadanie – *Uczenie się liczb* – 20 pozycji testowych.
5. Zadanie – *Słowa w zdaniach* – 23 pozycji testowych.
6. Zadanie – *Nowe słowa* – 24 pozycji testowych.

Zadanie 1 i 4 są zadaniami do wykonania z odsłuchu. Wszystkie zadania są przeprowadzane w ograniczeniu czasowym.

Rozkład czteroczynnikowego modelu zdolności językowych w poszczególnych zadaniach:

- kodowanie fonetyczne ujawnia się w zadaniach: 1, 2, 4
- wrażliwość gramatyczna jest badana w zadaniach: 2, 3, 4
- wnioskowanie indukcyjne odzwierciedlają zadania: 2, 4, 5
- wzrokowe zapamiętywanie przechowywanie i odtwarzanie słów oraz fraz w zadaniu realizowane jest w zadaniach: 1, 3, 6

### 2.3 Charakterystyka badanej grupy osób

W badaniu psychologicznym objętym tematem niniejszej pracy udział wzięło  $N=165$  (120 kobiet, 45 mężczyzn) w wieku 19-26 lat. Osoby badane były studentami wydziałów filologii angielskiej, niemieckiej i rosyjskiej. Ze względu na przeważającą liczbę kobiet studiujących kierunki filologiczne, w czasie rekrutacji nie osiągnięto symetrycznego rozkładu płci.



Rekrutację osób badanych przeprowadzono na wyższych uczelniach w Nowym Sączu, Krakowie i Rzeszowie.

Przebadano ogółem 75 anglistów, 55 germanistów, 35 rusycystów. Porównanie wielokrotne testami post-hoc (Gamesa-Howella) między grupami językowymi dla cech osobowości (jednoczynnikowa analiza wariancji ANOVA) ujawniła istotną statystycznie różnicę między grupą anglistów i germanistów w skali ustępliwości (U4) ( $p < 0,039$ ) (Zał. 1). Badania z wykorzystaniem statystyk opisowych wśród 3 grup językowych nie wykazały różnic statystycznych. Grupa kontrolna 24 osób studiów niejęzycznych w wieku 19–26 lat po 12 kobiet i mężczyzn. Grupę kontrolną reprezentowali studenci uczelni w Nowym Sączu, Krakowie i Rzeszowie. Wszyscy badani byli narodowości polskiej, nie naturalizowani, bez przynależności do mniejszości narodowych. Osoby poddane badaniu uczyły się (Glos.3) języków obcych w trybie edukacji formalnej. Nie pozyskano wiedzy co do nauki pozaformalnej i nieformalnej badanych (Glos.4).

Wymogiem badanych było przeprowadzenie testów anonimowo. Wszyscy uczestnicy badania zostali poinformowani o celu badania i formie jego przeprowadzenia. Wszyscy wyrazili na badanie zgodę. We większości przypadków oczekiwano ujawnienia wyników testu językowego, który został omówiony dla każdej grupy odpowiednio. W czasie rekrutacji napotkano na trudności z uzyskaniem zgody na badanie, które składało się z 2 testów i było przewidziane na ok. 2 godzin bez przewidzianej przerwy.

W celu sprawnego przeprowadzenia testu zgodnego z wyczuciem i presją czasu (*timingiem*) przewidzianym przez twórcę testu, przeprowadzono 4 pretesty na ochotnikach, których wyniki nie zostały wliczone do wyników pracy. Przeprowadzenie pretestów służyło wypracowaniu pragmatyki przeprowadzenia testu językowego oraz obserwacji reakcji uczestników w trakcie wykonywania poszczególnych podtestów.

## 2.4 Strategia badań własnych

Badanie zdolności językowej u studentów języków obcych odbyło się za pomocą narzędzi i procedury charakterystycznej badaniu ilościowemu. Po określeniu problemu badawczego, konceptualizacji hipotez badawczych ze zmiennymi, dobrano narzędzia analizy statystycznej i interpretacyjnej.

Procedura badania obejmowała kilkanaście sesji w godzinach 9-15 w grupach od 6 osób do 20 w jednym badaniu. Miejscem przeprowadzenia badania były sale wyposażone w sprzęt





audiowizualny. W dwóch przypadkach nastąpiła na życzenie badanych krótka przerwa pomiędzy testami. W trzech przypadkach nie obliczano wyniku testu językowego z powodu braku danych w arkuszu testowym. Arkusze zostały uznane za nieważne i nie wliczono ich do wyników ogólnych. W jednym przypadku osoba została poproszona o przerywanie wypełniania testu i opuszczenie sali z powodu zachowania, które zaburzyło przebieg badania. Badanie dwoma testami przeprowadzono w jednym etapie. Badanie zdolności językowych przeprowadzono jako pierwsze a testu osobowości jako drugie badanie bezpośrednio. W czasie całego badania nie zmieniano kolejności wykonywanych testów. Badanie przeprowadzono zgodnie z instrukcją przewidzianą przez twórców narzędzi.

Do badania *Inwentarzem Osobowości NEO-PI-R* stworzony został program do obliczeń – *Erato2016*. Program wykreowany został w arkuszu Excel, poszczególne numery pytań zakodowano zgodnie z instrukcją obliczania wyników surowych i przeliczonych (steny). Uwzględniono obliczanie wyników wprost i wyników „odwróconych”. W programie skonstruowany został profil do określania typów osobowości. *Erato2016* poddany został pretestom na 5 arkuszach. W każdym z 5 przypadków „ręcznego liczenia” zanotowano pomyłki.



## Rozdział 3. Analiza i interpretacja uzyskanych wyników

Wyniki badań pozyskane w procesie badawczym zostaną przedstawione w tym rozdziale za pomocą analizy statystycznej<sup>16</sup> dotycząca korelacji uzdolnień językowych u studentów języków obcych ( $N=165$ ) jako grupy badawczej i studentów studiów niejęzykowych jako grupy kontrolnej ( $N=24$ ). Prezentacja wyników przeprowadzono w kolejności: statystyki opisowe, korelacje pomiędzy cechami osobowości i zdolnościami językowymi, porównanie grup wyodrębnionych na podstawie cech osobowości pod względem uzdolnień językowych, profil grup pod względem posiadania cech osobowości dokonany analizą skupień, wpływ zmiennej niezależnej na zmienną zależną jednoczynnikowa analiza wariancji ANOVA, porównanie grup (skupień) pod względem wyników w teście językowym testem post-hoc Gamesa Howella. Analizę badań zakończy przedstawienie interkorelacji skal uzdolnień językowych dla grup badawczej i kontrolnej. W częściach kolejnych rozdziału zostanie przedstawiona dyskusja i psychologiczna interpretacja wyników oraz weryfikacja hipotez badawczych. Analiza przedmiotowa badania obejmie ograniczenia przeprowadzonych badań, ich cel aplikacyjny oraz wskazania do dalszych badań.

### 3.1 Wyniki pozyskane w badaniu

Prezentacja zmiennych i grup badanych osób pod wpływem tych zmiennych – uzdolnień językowych i cech osobowości.

**Tabela 1**

*Zestawienie statystyk opisowych dla wszystkich zmiennych*

| NEO-PI-R/TUNJO | Statystyki opisowe z danych surowych |      |      |        | Statystyki opisowe z danych po standaryzacji w skali T |      |      |        | Skośność      |
|----------------|--------------------------------------|------|------|--------|--|------|------|--------|---------------|
|                | M                                    | Min. | Max. | SD     | M  | Min. | Max. | SD     |               |
| Wynik surowy   | 87,618                               | 49   | 134  | 18,852 | 50   | 30   | 75   | 10,006 | 0,056         |
| PCA            | 40,703                               | 18   | 58   | 7,881  | 49,976   | 21   | 72   | 10,027 | <b>-0,402</b> |
| GS             | 18,83                                | 5    | 39   | 6,229  | 49,952   | 28   | 82   | 10,017 | <b>0,646</b>  |
| ILL            | 13,17                                | 0    | 20   | 5,654  | 50   | 27   | 62   | 9,988  | <b>-0,714</b> |

<sup>16</sup> Za pomocą programów Statistica i Excel

| NEO-PI-R/TUNJO           | Statystyki opisowe z danych surowych |      |      |        | Statystyki opisowe z danych po standaryzacji w skali T |      |      |        | Skośność      |
|--------------------------|--------------------------------------|------|------|--------|--|------|------|--------|---------------|
|                          | M                                    | Min. | Max. | SD     | M  | Min. | Max. | SD     |               |
| AM                       | 14,915                               | 4    | 24   | 5,277  | 50,012   | 29   | 67   | 9,988  | 0,014         |
| <b>Neurotyczność</b>     | 106,291                              | 40   | 177  | 28,337 | 49,964   | 27   | 75   | 10,024 | 0,161         |
| N1 – Lęk                 | 20,274                               | 2    | 32   | 6,151  | 50,006   | 20   | 69   | 9,94   | -0,234        |
| N2 – Agresywna wrogość   | 15,448                               | 6    | 30   | 5,298  | 49,976   | 32   | 77   | 9,999  | <b>0,413</b>  |
| N3 – Depresyjność        | 18,745                               | 4    | 32   | 6,412  | 50,012   | 27   | 71   | 10,039 | 0,048         |
| N4 – Nadmierny krytycyzm | 19,152                               | 4    | 32   | 5,833  | 49,988   | 24   | 72   | 9,984  | -0,049        |
| N5 – Impulsywność        | 17,479                               | 4    | 29   | 4,811  | 49,994   | 22   | 74   | 9,948  | -0,088        |
| N6 – Nadwrażliwość       | 15,315                               | 3    | 32   | 6,188  | 49,988   | 30   | 77   | 9,982  | <b>0,384</b>  |
| <b>Ekstrawersja</b>      | 100,709                              | 30   | 165  | 24,008 | 50,018   | 21   | 77   | 9,995  | -0,321        |
| E1 – Serdeczność         | 20,497                               | 5    | 31   | 5,432  | 49,982   | 21   | 69   | 9,97   | <b>-0,409</b> |
| E2 – Towarzyskość        | 15,624                               | 0    | 29   | 7,02   | 50,03  | 28   | 69   | 10,037 | -0,206        |
| E3 – Asertywność         | 13,224                               | 1    | 31   | 5,401  | 49,988   | 27   | 83   | 10,018 | 0,318         |
| E4 – Aktywność           | 17,012                               | 3    | 30   | 4,714  | 49,952   | 20   | 78   | 10,008 | -0,301        |
| E5 – Poszukiwanie doznań | 14,897                               | 2    | 29   | 5,214  | 50,018   | 25   | 77   | 9,967  | 0,132         |
| E6 – emocje pozytywne    | 19,455                               | 7    | 29   | 5,009  | 49,909   | 25   | 69   | 10,018 | <b>-0,575</b> |
| <b>Otwartość</b>         | 111,818                              | 46   | 171  | 19,358 | 50,018   | 16   | 81   | 9,991  | 0,125         |
| O1 – Wyobraźnia          | 19,873                               | 5    | 32   | 5,161  | 49,921   | 21   | 73   | 10,032 | -0,261        |
| O2 – Estetyka            | 17,915                               | 3    | 32   | 5,985  | 49,933   | 25   | 74   | 10,112 | 0,004         |
| O3 – Uczucia             | 20,721                               | 5    | 32   | 5,159  | 49,952   | 20   | 72   | 9,915  | <b>-0,596</b> |
| O4 – Działania           | 14,976                               | 4    | 25   | 4,008  | 50,2   | 23   | 75   | 9,992  | -0,003        |
| O5 – Idee                | 18,564                               | 4    | 32   | 5,607  | 49,994   | 24   | 74   | 9,999  | -0,046        |
| O6 – Wartości            | 19,77                                | 5    | 31   | 3,898  | 49,945   | 12   | 79   | 10,056 | 0,084         |
| <b>Ugodowość</b>         | 113,782                              | 51   | 154  | 18,27  | 49,976   | 16   | 72   | 9,987  | -0,49         |
| U1 – Zaufanie            | 16,697                               | 2    | 26   | 5,038  | 50,321   | 21   | 68   | 9,965  | <b>-0,609</b> |
| U2 – Prostolinijność     | 20,303                               | 6    | 30   | 5,681  | 50,006   | 25   | 67   | 10,026 | -0,352        |
| U3 – Altruizm            | 21,4                                 | 8    | 31   | 4,479  | 50,006   | 20   | 71   | 10,09  | <b>-0,627</b> |
| U4 – Ustępliwość         | 15,891                               | 4    | 27   | 4,749  | 50,006   | 25   | 73   | 10,019 | -0,104        |
| U5 – Skromność           | 20,558                               | 5    | 31   | 5,361  | 49,945   | 21   | 69   | 10,019 | <b>-0,539</b> |
| U6 – Skłonność do        | 18,933                               | 5    | 27   | 3,638  | 49,933   | 12   | 72   | 10,034 | -0,44         |



| NEO-PI-R/TUNJO             | Statystyki opisowe z danych surowych |      |      |        | Statystyki opisowe z danych po standaryzacji w skali T |      |      |        | Skośność      |
|----------------------------|--------------------------------------|------|------|--------|--|------|------|--------|---------------|
|                            | M                                    | Min. | Max. | SD     | M  | Min. | Max. | SD     |               |
| rozczulania się            |                                      |      |      |        |  |      |      |        |               |
| <b>Sumienność</b>          | 114,158                              | 52   | 161  | 23,648 | 50   | 24   | 70   | 10,017 | -0,243        |
| S1 – Kompetencja           | 18,958                               | 7    | 28   | 4,39   | 50,012   | 23   | 71   | 9,924  | -0,43         |
| S2 – Skłonność do porządku | 19,885                               | 4    | 29   | 5,403  | 50   | 21   | 67   | 9,946  | <b>-0,591</b> |
| S3 – Obowiązkowość         | 22,042                               | 5    | 31   | 4,547  | 50,073   | 13   | 70   | 9,984  | <b>-0,563</b> |
| S4 – Dążenie do osiągnięć  | 19,576                               | 3    | 31   | 4,982  | 50,152   | 17   | 73   | 9,964  | -0,327        |
| S5 – Samodyscyplina        | 17,758                               | 3    | 29   | 5,976  | 49,921   | 25   | 69   | 9,965  | -0,192        |
| S6 – Rozwaga               | 15,939                               | 1    | 30   | 5,574  | 49,982   | 23   | 75   | 9,935  | 0,112         |

*Adnotacja. PCA- Phonemic coding ability; GS-Grammatical sensitivity; ILL-Inductive language learning; AM-Associative memory.*

Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.

Miary asymetrii rozkładu (AQ)<sup>17</sup> dla grupy badawczej (N=165) w teście językowym:

- wnioskowanie indukcyjne (ILL) (AQ= -0,714) z silną ujemną asymetrią i kodowaniem fonetycznym (PCA) (AQ= -0,403) z umiarkowaną ujemną asymetrią oznacza, że większa część badanej populacji osiągnęła wyższe wartości badanej cechy (zmiennej)
- wrażliwość gramatyczna (GS) (AQ=0,646) osiągnęła silną dodatnią asymetrią co oznacza, że większa część badanych osiągnęła niższą wartość badanej cechy (zmiennej)

Rozkład cechy i jej wewnętrzne zróżnicowanie miary asymetrii (AQ)w grupie badawczej (N=165) w teście osobowości:

- altruizm (U3) (AQ= -0,627); zaufanie (U1) (AQ= -0,609); uczucia (O3) (AQ= -0,596); skłonność do porządku (S2) (AQ= -0,591); emocje pozytywne (E6) (AQ= -0,576); obowiązkowość(S3) (AQ= -0,563); skromność (U5) (AQ= -0,539); agresywna wrogość (N2) (AQ= -0,413); serdeczność (E1) (AQ= -0,409)posiadają

<sup>17</sup> AQ- współczynnik skośności



umiarkowaną ujemną asymetrię, co oznacza, że większa część badanej grupy uzyskała w zakresie w/w cech wartości powyżej przeciętnej (średniej)

- estetyka (O2) (AQ=0,004) oraz działania (O4) (AQ= -0,003) wykazały najslabszą asymetrię w badaniu co oznacza, że osiągnięte wyniki w zakresie tych zmiennych są najbardziej zbliżone do średniej wyników osiągniętych w badaniu

Asymetria rozkładu analizowanych zmiennych jest w większości skośno ujemna w wartościach powyżej przeciętnej. Największe rozproszenie wyników uzyskano w podskalach estetyka (SD=10,12) i wartości (SD=10,056). Graficzna prezentacja wyników istotnych statystycznie zamieszczonych w Tabeli 1 znajduje się w Załączniku 2-11.

Kolejno poddano analizie korelacje pod względem struktury osobowości grupy badawczej. Wartości współczynników korelacji r-Pearsona między osobowością mierzoną kwestionariuszem *NEO-PI-R* a uzdolnieniami językowymi mierzonymi testem *TUNJO* na grupie studentów (N=165) przedstawiono w Tabeli 2.

**Tabela 2**

***Współczynniki korelacji r-Pearsona pomiędzy cechami osobowości a zdolnościami językowymi***

| NEO-PI-R/TUNJO                    | Wynik surowy   | PCA            | GS             | ILL    | AM             |
|-----------------------------------|----------------|----------------|----------------|--------|----------------|
| <b>Neurotyczność</b>              | <b>0,190*</b>  | 0,130          | <b>0,232*</b>  | 0,054  | 0,144          |
| N1 – Lęk                          | <b>0,200*</b>  | 0,130          | <b>0,262*</b>  | 0,075  | 0,118          |
| N2 – Agresywna wrogość            | 0,072          | 0,071          | 0,097          | -0,027 | 0,063          |
| N3 – Depresyjność                 | 0,110          | 0,037          | <b>0,160*</b>  | 0,000  | 0,137          |
| N4 – Nadmierny samokrytycyzm      | <b>0,203*</b>  | 0,123          | <b>0,236*</b>  | 0,076  | <b>0,178*</b>  |
| N5 – Impulsywność                 | 0,092          | 0,068          | 0,087          | 0,031  | 0,092          |
| N6 – Nadwrażliwość                | <b>0,267*</b>  | <b>0,221*</b>  | <b>0,286*</b>  | 0,138  | 0,134          |
| <b>Ekstrawertyczność</b>          | <b>-0,208*</b> | -0,145         | <b>-0,216*</b> | -0,124 | -0,136         |
| E1 – Serdeczność                  | <b>-0,198*</b> | -0,175         | <b>-0,185*</b> | -0,113 | -0,103         |
| E2 – Towarzyskość                 | -0,125         | -0,079         | <b>-0,179*</b> | -0,040 | -0,084         |
| E3 – Asertywność                  | <b>-0,250*</b> | -0,140         | <b>-0,263*</b> | -0,150 | <b>-0,209*</b> |
| E4 – Aktywność                    | <b>-0,161*</b> | <b>-0,177*</b> | -0,104         | -0,099 | -0,067         |
| E5 – Poszukiwanie doznań          | -0,071         | -0,002         | -0,079         | -0,056 | -0,087         |
| E6 – Emocje pozytywne             | -0,096         | -0,074         | -0,094         | -0,082 | -0,031         |
| <b>Otwartość na doświadczenie</b> | <b>0,280*</b>  | <b>0,307**</b> | <b>0,245*</b>  | 0,128  | 0,116          |



| NEO-PI-R/TUNJO                    | Wynik surowy   | PCA            | GS             | ILL            | AM     |
|-----------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|--------|
| O1 – Wyobraźnia                   | <b>0,250*</b>  | <b>0,280*</b>  | <b>0,224*</b>  | 0,143          | 0,057  |
| O2 – Estetyka                     | <b>0,181*</b>  | <b>0,193*</b>  | 0,107          | 0,098          | 0,121  |
| O3 – Uczucia                      | <b>0,156*</b>  | <b>0,192*</b>  | 0,108          | 0,042          | 0,095  |
| O4 – Działania                    | -0,069         | -0,018         | -0,098         | -0,090         | -0,004 |
| O5 – Idee                         | <b>0,332**</b> | <b>0,273*</b>  | <b>0,385**</b> | <b>0,210*</b>  | 0,104  |
| O6 – Wartości                     | <b>0,163*</b>  | <b>0,235*</b>  | 0,152          | 0,018          | 0,035  |
| <b>Ugodowość</b>                  | -0,030         | -0,087         | -0,021         | 0,014          | 0,037  |
| U1 –Zaufanie                      | -0,017         | -0,034         | -0,016         | 0,073          | -0,070 |
| U2 – Prostolinijność              | -0,002         | -0,066         | 0,016          | -0,004         | 0,076  |
| U3 – Altruizm                     | <b>-0,247*</b> | <b>-0,232*</b> | <b>-0,210*</b> | <b>-0,213*</b> | -0,050 |
| U4 – Ustępliwość                  | 0,114          | 0,057          | 0,107          | 0,118          | 0,068  |
| U5 – Skromność                    | -0,036         | -0,095         | -0,035         | 0,022          | 0,025  |
| U6 – Skłonność do rozczulania się | 0,075          | 0,049          | 0,042          | 0,052          | 0,101  |
| <b>Sumienność</b>                 | -0,033         | -0,064         | 0,002          | -0,024         | -0,006 |
| S1 – Kompetencja                  | -0,136         | <b>-0,164*</b> | -0,098         | -0,035         | -0,094 |
| S2 – Skłonność do porządku        | -0,011         | -0,102         | 0,052          | -0,047         | 0,098  |
| S3 – Obowiązkowość                | -0,072         | -0,049         | -0,055         | -0,045         | -0,069 |
| S4 – Dążenie do osiągnięć         | 0,010          | -0,028         | 0,025          | 0,013          | 0,032  |
| S5 – Samodyscyplina               | -0,006         | -0,040         | -0,037         | 0,083          | -0,009 |
| S6 – Rozwaga                      | 0,041          | 0,064          | 0,111          | -0,081         | -0,019 |

*Adnotacja. PCA-Phonemic coding ability; GS-Grammatical sensitivity; ILL-Inductive language learning; AM-Associative memory.*

$p < 0,05^*$ ;  $p < 0,01^{**}$  Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych

Siła korelacji rozkłada się w granicach od ( $r = -0,286$ ) wartości ujemnych do ( $r = 0,385$ ) wartości dodatnich co oznacza, że korelacje są słabe oraz w dolnych granicach przeciętnych.

Wynik ogólny testu językowego koreluje dodatnio na poziomie przeciętnym z podskalą idee (O5) Na poziomie ( $r = 0,332$ ).

Ustalono korelacje dodatnie dla wymiaru językowego-wrażliwość gramatyczna (GS) dla skal: idee (O5) ( $r = 0,385$ ; nadwrażliwość (N6) ( $r = 0,286$ ); lęk (N1) ( $r = 0,262$ ). Wrażliwość gramatyczna koreluje ujemnie o natężeniu słabym z asertywnością (E3) ( $r = -0,263$ ); altruizmem U3) ( $r = -0,210$ ); serdecznością (E1) ( $r = -0,181$ ); towarzyskością (E2) ( $r = -0,179$ ).



Podzdolność-kodowanie fonetyczne (PCA) koreluje dodatnio w stopniu przeciętnym ze skalą otwartość na doświadczenie (OTW) ( $r=0,307$ ); w stopniu słabym w wyobraźnię (O1) ( $r=0,280$ ); idei (O5) ( $r=0,273$ ); wartości (O6) ( $r=0,235$ ). Wnioskowanie indukcyjne (ILL) koreluje dodatnio z ideami (O5) na poziomie słabym ( $r=0,210$ ). Zapamiętywanie (AM) w korelacji z nadmiernym krytycyzmem (N4) pozostaje na poziomie ( $r=0,178$ ).

Najsilniejsze wśród przeciętnych korelacje dodatnie uzyskano dla podskali idee: wrażliwość gramatyczna (GS) ( $r=0,385$ ), wynik ogólny zdolności językowych ( $r=0,332$ ), kodowanie fonetyczne (PCA) ( $r=0,273$ ). Korelacje ujemne o natężeniu słabym dotyczą skali ekstrawertyczności (EKS), podskal altruizmu (U3) ( $r= -0,247$ ); kodowanie fonetycznego (PCA) ( $r= -0,232$ ); wnioskowania indukcyjnego (ILL) ( $r= -0,213$ ); wrażliwość gramatycznej (GS) ( $r= -0,210$ ).

W celu weryfikacji hipotezy 1, wyodrębniono grupy osób o niskich i wysokich wynikach w neurotyczności (NEU). Do grupy osób o niskich wynikach włączono osoby o najniższych wynikach w badanej próbie (ok.25% próby), do grupy osób o wysokich wynikach włączono 41 osób o najwyższych wynikach w badanej próbie (ok. 25% próby). Wyniki uzyskane przez wyodrębnione grupy skrajne porównano testem-t studenta .

Wyniki porównania prezentuje Tabela 3.

**Tabela 3**

*Porównanie osób o niskiej i wysokiej neurotyczności pod względem wyników w teście językowym (test t-studenta)*

| TUNJO        | Niski Neurotyzm |        | Wysoki Neurotyzm |        | t      | p            |
|--------------|-----------------|--------|------------------|--------|--------|--------------|
|              | M               | SD     | M                | SD     |        |              |
| Wynik surowy | 48,220          | 9,999  | <b>52,732</b>    | 10,742 | -1,969 | <b>0,052</b> |
| PCA          | 48,780          | 10,912 | 52,098           | 9,622  | -1,460 | 0,148        |
| GS           | 47,073          | 8,284  | <b>53,878</b>    | 11,550 | -3,066 | <b>0,003</b> |
| ILL          | 50,488          | 10,233 | 50,488           | 10,633 | 0,000  | 1,000        |
| AM           | 48,463          | 8,637  | 51,341           | 11,211 | -1,302 | 0,197        |

Adnotacja. PCA-Phonemic coding ability; GS-Grammatical sensitivity; ILL-Inductive language learning; AM-Associative memory.

$p < 0,05$ ;  $p < 0,01$ ;  $p < 0,001$

Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.



Osoby o wysokich wynikach w neurotyczności (NEU) uzyskali istotnie wyższy rezultat w zakresie zmiennej wrażliwość gramatyczna (GS) ( $t=3,06$ ;  $p<0,003$ ). Dla wyniku ogólnego różnice między średnimi na granicy istotności statystycznej ( $p<0,052$ ).

W celu weryfikacji Hipotezy 2 wyodrębniono grupę osób o niskich i wysokich wynikach w ekstrawertyczności (EKS). Do grupy osób o niskich wynikach włączono osoby o najniższych wynikach w badanej próbie (ok.25% próby), do grupy osób o wysokich wynikach włączono 41 osób o najwyższych wynikach w badanej próbie (ok. 25% próby). Wyniki uzyskane przez wyodrębnione grupy skrajne porównano testem-t studenta. Wyniki prezentuje Tabela 4.

**Tabela 4**

*Porównanie osób o niskiej i wysokiej ekstrawertyczności pod względem wyników w teście językowym (test t-studenta)*

| TUNJO       | Niska Ekstrawertycz-<br>ność |        | Wysoka Ekstrawertycz-<br>ność |        | t     | p            |
|-------------|------------------------------|--------|-------------------------------|--------|-------|--------------|
|             | M                            | SD     | M                             | SD     |       |              |
| Wyniksurowy | <b>52,390</b>                | 11,151 | 46,707                        | 10,233 | 2,404 | <b>0,019</b> |
| PCA         | 51,512                       | 10,863 | 48,488                        | 10,849 | 1,261 | 0,211        |
| GS          | <b>53,171</b>                | 10,984 | 46,171                        | 9,236  | 3,123 | <b>0,002</b> |
| ILL         | 50,927                       | 10,948 | 48,659                        | 10,683 | 0,949 | 0,345        |
| AM          | <b>51,463</b>                | 10,291 | 46,463                        | 9,621  | 2,273 | <b>0,026</b> |

*Adnotacja. PCA-Phonemic coding ability; GS-Grammatical sensitivity; ILL-inductive language learning; AM-Associative memory.*

$p<0,05$ ;  $p<0,01$ ;  $p<0,001$

Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.

Osoby o wysokich wynikach w ekstrawertyczności (EKS) uzyskują istotnie niższy rezultat w zakresie zmiennych: wrażliwość gramatyczna (GS) ( $t=3,12$ ;  $p<0,002$ ); pamięć (AM) ( $t=2,27$ ;  $p<0,026$ ). Dla wyniku ogólnego różnice między średnimi jest istotna statystycznie ( $t=2,4$ ;  $p<0,019$ ).

Prezentacja pomiaru zmiennej różnicującej płeć w wynikach testów *TUNJO* i *NEO-PI-R*.





**Tabela 5**

**Porównanie grupy kobiet (N=120) i mężczyzn (N=45) w teście TUNJO i NEO-PI-R**

| TUNJO/NEO-PI-R           | M      | SD     | M      | SD     | t       | p            |
|--------------------------|--------|--------|--------|--------|---------|--------------|
|                          | Kob.   | Kob.   | Męż.   | Męż.   |         |              |
| Wyniksurowy              | 50,483 | 9,718  | 48,711 | 10,744 | 1,013   | 0,312        |
| PCA                      | 50,492 | 9,632  | 48,600 | 11,007 | 1,080   | 0,282        |
| GS                       | 49,725 | 10,149 | 50,556 | 9,741  | - 0,473 | 0,637        |
| ILL                      | 50,667 | 9,692  | 48,222 | 10,645 | 1,404   | 0,162        |
| AM                       | 50,575 | 9,711  | 48,511 | 10,659 | 1,184   | 0,238        |
| <b>Neurotyczność</b>     | 50,808 | 9,892  | 47,711 | 10,137 | 1,779   | 0,077        |
| N1 – Lęk                 | 50,708 | 9,705  | 48,133 | 10,422 | 1,487   | 0,139        |
| N2 – Agresywna wrogość   | 49,900 | 10,230 | 50,178 | 9,464  | - 0,158 | 0,874        |
| N3 – Depresyjność        | 50,800 | 10,313 | 47,911 | 9,042  | 1,655   | 0,100        |
| N4 – Nadmierny krytycyzm | 51,258 | 9,961  | 46,600 | 9,331  | 2,721   | <b>0,007</b> |
| N5 – Impulsywność        | 50,750 | 9,588  | 47,978 | 10,699 | 1,602   | 0,111        |
| N6 – Nadwrażliwość       | 50,658 | 9,834  | 48,200 | 10,262 | 1,413   | 0,159        |
| <b>Ekstrawersja</b>      | 50,383 | 9,740  | 49,044 | 10,698 | 0,765   | 0,445        |
| E1 – Serdeczność         | 50,925 | 9,585  | 47,467 | 10,638 | 2,002   | <b>0,047</b> |
| E2 – Towarzystwość       | 50,825 | 10,167 | 47,911 | 9,467  | 1,670   | 0,097        |
| E3 – Asertywność         | 49,292 | 9,987  | 51,844 | 9,973  | - 1,463 | 0,145        |
| E4 – Aktywność           | 50,383 | 10,039 | 48,800 | 9,944  | 0,905   | 0,367        |
| E5 – Poszukiwanie doznań | 49,183 | 9,851  | 52,244 | 10,043 | - 1,768 | 0,079        |
| E6 – Emocje pozytywne    | 50,767 | 9,619  | 47,622 | 10,794 | 1,808   | 0,072        |
| <b>Otwartość</b>         | 49,992 | 10,342 | 50,089 | 9,098  | - 0,056 | 0,956        |
| O1 – Wyobrażenia         | 49,233 | 10,303 | 51,756 | 9,128  | - 1,443 | 0,151        |
| O2 – Estetyka            | 50,142 | 10,046 | 49,378 | 10,380 | 0,431   | 0,667        |
| O3 – Uczucia             | 50,817 | 9,530  | 47,644 | 10,643 | 1,844   | 0,067        |
| O4 – Działania           | 51,275 | 10,197 | 47,333 | 8,906  | 2,286   | <b>0,024</b> |
| O5 – Idee                | 48,858 | 10,370 | 53,022 | 8,302  | - 2,417 | <b>0,017</b> |
| O6 – Wartości            | 49,950 | 9,903  | 49,933 | 10,569 | 0,009   | 0,992        |
| <b>Ugodowość</b>         | 52,250 | 8,929  | 43,911 | 10,218 | 5,133   | <b>0,000</b> |
| U1 – Zaufanie            | 51,508 | 9,670  | 47,156 | 10,153 | 2,540   | <b>0,012</b> |
| U2 – Prostolinijność     | 51,883 | 9,194  | 45,000 | 10,529 | 4,114   | <b>0,000</b> |
| U3 – Altruizm            | 51,525 | 9,721  | 45,956 | 10,038 | 3,249   | <b>0,001</b> |
| U4 – Ustępliwość         | 50,808 | 10,414 | 47,867 | 8,622  | 1,689   | 0,093        |



| TUNJO/NEO-PI-R                    | M      | SD     | M      | SD     | t       | p            |
|-----------------------------------|--------|--------|--------|--------|---------|--------------|
|                                   | Kob.   | Kob.   | Męż.   | Męż.   |         |              |
| U5 – Skromność                    | 51,742 | 9,532  | 45,156 | 9,805  | 3,922   | <b>0,000</b> |
| U6 – Skłonność do rozczulania się | 51,300 | 9,434  | 46,289 | 10,765 | 2,922   | <b>0,004</b> |
| <b>Sumienność</b>                 | 50,317 | 10,052 | 49,156 | 9,986  | 0,662   | 0,509        |
| S1 – Kompetencja                  | 50,025 | 9,603  | 49,978 | 10,849 | 0,027   | 0,978        |
| S2 – Skłonność do porządku        | 50,233 | 10,235 | 49,378 | 9,213  | 0,491   | 0,624        |
| S3 – Obowiązkowość                | 50,842 | 9,877  | 48,022 | 10,089 | 1,623   | 0,106        |
| S4 – Dążenie do osiągnięć         | 50,217 | 10,281 | 49,978 | 9,171  | 0,137   | 0,891        |
| S5 – Samodyscyplina               | 50,325 | 10,083 | 48,844 | 9,669  | 0,849   | 0,397        |
| S6 – Rozwaga                      | 49,942 | 10,025 | 50,089 | 9,802  | - 0,085 | 0,933        |

Adnotacja. *PCA-Phonemic coding ability; GS-Grammatical sensitivity; ILL-Inductive language learning; AM-Associative memory.*

$p < 0,05$ ;  $p < 0,01$ ;  $p < 0,001$

Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.

Żadna z dwóch płci badana testem językowym *TUNJO* nie osiągnęła różnic istotnych statystycznie. W badaniu *Inwentarzem NEO-PI-R* kobiety uzyskały wartości istotne statystycznie w skali ogólnej ugodowość (UGO) ( $p = 0,0001$ ) i podskalach: prostoliniowość (U2) ( $p < 0,0001$ ); skromność (U5) ( $p < 0,0001$ ); altruizm (U3) ( $p < 0,001$ ); skłonność do rozczulania się (U6) ( $p < 0,004$ ); zaufanie (U1) ( $p < 0,012$ ). Dla poszczególnych cech wyniki kobiet ujawniły istotną statystyczną różnicę w: nadmiernym samokrytycyzmie (N4) ( $p < 0,007$ ); działaniach (O4) ( $p < 0,024$ ); serdeczności (E1) ( $p < 0,047$ ). Wyniki mężczyzn istotnych statystycznie znajdują się w podskali idee (O5) ( $p < 0,017$ ).

Kolejnym krokiem badania była analiza skupień oraz porównanie skupień pod względem zdolności językowych a następnie prezentacja różnic między grupami skupieniowymi odnoszące się do ich cech osobowości. Zmiennymi grupującymi były cechy osobowości mierzone według skal ogólnych: neurotyczność, ekstrawertyczność, otwartość na doświadczenie, ugodowość, sumienność.



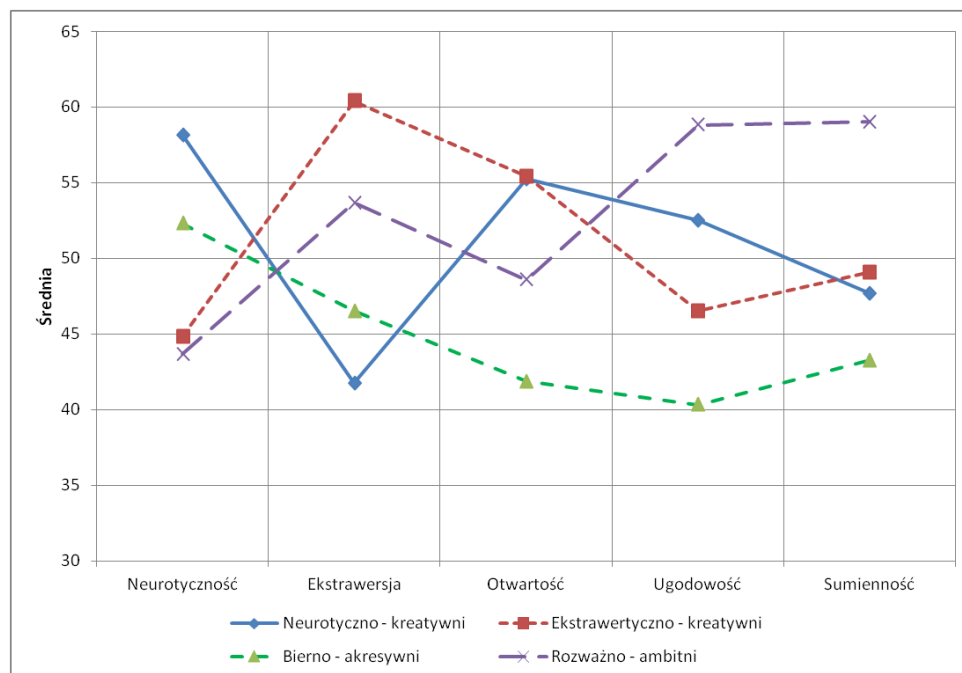
**Tabela 6**

*Zestawienie średnich (M) wyników według poziomu nasycenia cechami osobowości*

| NEO-PI-R | Neurotyczno-<br>kreatywni<br>(N=44)=27% | Ekstra-wertyczno-<br>kreatywni<br>(N=33)=20% | Bierno-<br>agresywni<br>(N=42)=25% | Rozważno-<br>Ambitni<br>(N=46)=28% |
|----------|---|--|------------------------------------|------------------------------------|
| N        | <b>58,159</b>                           | 44,848                                       | 52,310                             | 43,652                             |
| E        | 41,773                                  | <b>60,394</b>                                | 46,500                             | 53,674                             |
| O        | 55,250                                  | 55,424                                       | 41,857                             | 48,587                             |
| U        | 52,523                                  | 46,515                                       | 40,333                             | <b>58,826</b>                      |
| S        | 47,682                                  | 49,061                                       | 43,262                             | <b>59,043</b>                      |

Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.

Graficzna prezentacja grup wyodrębnionych ze względu na ich podobieństwo w typie osobowości (Wykres 1.)



Wykres 1. Profil grup wyodrębnionych pod względem posiadania cech osobowości.

Źródło: Opracowanie na podstawie wyników własnych.

Liczebność grupy skupieniowej typu 1 wyniosła ( $n=44$ ) z wynikami w skali neurotyczności (NEU) powyżej przeciętnej ( $M=58,15$ ), w relacji do pozostałych grup. Najniższy wynik grupa osiągnęła w skalach ogólnych: sumienności (SUM) ( $M=47,68$ ) i ekstrawertyczności (EKS) ( $M=41,77$ ). Wysokie wyniki w skali neurotyczności (NEU) odpowiadają za większą



wrażliwość i negatywną emocjonalność (Oleś, 2004,s.159) u osób badanych. Brak samodyscypliny i systematyczności wpływa na odczuwane poczucie winy związane z ewentualnymi niepowodzeniami szkolnymi (Costa, McCrae, 2005). Charakterystyczny dla tej grupy stres psychologiczny cechuje podatność na doświadczanie strachu, zmieszania, czy niezadowolenia. Członków grupy wyróżnia podwyższony poziom odczuwanego lęku i brak poczucia bezpieczeństwa w związku z realizacją zadań życiowych (Siuta, 2006 s.101). Wyższy poziom neurotyczności (NEU) i niższy ekstrawertyczności (EKS) jest dyspozycją do przeżywania stresu związanego z kontekstem sytuacyjnym, w tym lęku związanego z rozwiązywaniem testów. Badanych w grupie typu 1 cechuje otwartość na doświadczenie, co oznacza ich aktywność w poszukiwaniach nowych doświadczeń i obszarów działalności. Ta cecha w połączeniu z niskim poziomem ekstrawertyczności (EKS) wskazuje na inklinację do skupiania się na swoich uczuciach i emocjach. Osobom badanym w tej grupie towarzyszy introspekcja i refleksyjność. Osoby należące do skupiska typu 1 charakteryzują się zachowaniami niezależnymi oraz introwertywnymi. Tego typu zachowania są negatywnie oceniane przez środowisko i nie ułatwiają poprawnego w nim funkcjonowania. Osoby ze zbioru skupiska typu 1 mają trudności w radzeniu sobie ze stresem oraz kontrolą rozdrażnień. „Grupa Neurotyczno-kreatywnych”.

Skupienie „Ekstrawertyczno-kreatywnych” typu 2 składa się z ( $n=33$ ) osób, które w przebiegu badania osiągnęły wyniki w skali ekstrawertyczności (EKS) ( $M=60,39$ ) w skali otwartości na doświadczenie (OTW) ( $M=55,42$ ), najniższe wyniki uzyskali w ugodowości (UGO) ( $M=46,51$ ) i neurotyczności (NEU) ( $M=45,84$ ). Członkowie tej grupy dużą wagę przykładają do nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z innymi. Chętnie dzielą się swoimi uczuciami i emocjami (Siuta, 2006). Grupę cechuje otwartość, komunikatywność, śmiałość w podejściu do nowych zadań i nowo spotkanych ludzi, towarzyskość, bogactwo zainteresowań i chęć korzystania z wyobraźni. Ogólny wynik w skalach sumienności (SUM) i ugodowości (UGO) jest poniżej średniej co jest predykatorem do zachowań samolubnych oraz hedonistycznych dążeń. Osoby przynależne tej grupie realizują obowiązek szkolny bez poczucia winy za ewentualne niepowodzenia naukowe. Grupa Ekstrawertyczno-kreatywnych uzyskała niższe od przeciętnych wyniki w skali neurotyczności (NEU) co jest dobrą prognozą dla jej przystosowania i wskazuje na poprawne funkcjonowanie w środowisku.

Grupy Neurotyczno i Ekstrawertyczno-kreatywnych charakteryzuje otwartość na doświadczenie (OTW) na tym samym poziomie. Czynniki (OTW) i odpowiada za myślenie dywergencyjne oraz kreatywność (Maczak za Costa i McCrae, 1997) (Podrozdz. 2.2.1).



Skupienie typu 3, „Bierno-agresywnych” obejmuje grupę badanych ( $n=42$ ) osób, których relacje interpersonalne opierają się na dystansie do świata. Niska ugodowość (UGO) i niska sumienność (SUM) ogólna koreluje z agresją (Oleś, 2004) i zachowaniami buntowniczymi (Siuta, 2006). W połączeniu z niską otwartością na doświadczenie (OTW) wskazuje na postawy konwencjonalne, wąskie horyzonty, płytkie zainteresowania i praktyczne nastawienie do życia. Najwyższe wyniki w skupieniu nr 3 osiągnięto w skali ogólnej neurotyczności (NEU) ( $M=52,31$ ), co wpływa na towarzyszące emocje negatywne jak uczucie niepokoju w reakcji na niepowodzenia szkolne. Członkowie tej grupy nie ujawniają swoich uczuć i dlatego są postrzegane jako obojętne, a także lubiące przebywać i pracować w samotności. Grupie przypisuje się cechy bierności, apatyczności i braku ciekawości świata. Słabo rozwinięta potrzeba rozwoju osobistego skutkuje sztywnością zachowań, powtarzającymi się tymi samymi schematami i sposobami działania. Zachowania te występują w opozycji do inwencji i oryginalności.

Czwarta grupa „Rozważno-ambitnych” liczy ( $n=46$ ) osób z najwyższymi wynikami uzyskanymi w skalach ugodowości (UGO) i sumienności (SUM) oraz najniższymi w skali neurotyczności (NEU). Osoby z tej grupy są obowiązkowe, chętne do współpracy, zorganizowane, wzbudzające zaufanie, są postrzegane jako prostolinijne i sympatyczne. Ujawniona cecha ekstrawertyczności (EKS) w granicach wyników średnich wskazuje na posiadanie przez nich umiejętności odnalezienia się w każdej sytuacji bez rezygnowania z własnej tożsamości. Osoby w tej grupie wykazują cechy charakterystyczne ambiwertikom (Głos. 5).

Niższe wyniki osiągnięte w skali neurotyczności (NEU) wskazują na zachowania w kierunku spokoju i zrównoważenia w sytuacjach trudnych (dojrzałość emocjonalna). Osiągnięta przez nich niskie wartości cechy otwartości na doświadczenie (OTW) wskazuje na stereotypowość pod względem myślenia i rozwiązywania problemów. Grupy tej nie cechuje dążność do kwestionowania autorytetów naukowych, akceptują zastany porządek świata. Członków grupy określają jasno wytyczone cele, nastawienie na sukces. Cechy przypisywane członkom grupy opierają się na odpowiedzialności, pracowitości, punktualności i aktywności. Osoba przynależąca do grupy typu 4 jest oceniana jako dobry uczeń z zaletkami na dobrego pracownika.

Wyodrębnione cztery typy grup porównano za pomocą jednoczynnikowej analizy wariancji (ANOVA) oraz testami post-hoc w zakresie ich uzdolnień językowych. Wyniki porównania za pomocą jednoczynnikowej analizy wariancji prezentuje Tabela 7.



**Tabela 7**

*Porównanie typów osobowościowych za pomocą jednoczynnikowej analizy wariancji ANOVA*

|              |                | Suma kwadratów | Średni kwadrat | F     | p           | post-hoc |
|--------------|----------------|----------------|----------------|-------|-------------|----------|
| Wynik surowy | Między grupami | 712,121        | 237,374        | 2,433 | ,067        |          |
|              | Wewnątrz grup  | 15707,879      | 97,564         |       |             |          |
|              | Ogółem         | 16420,000      |                |       |             |          |
| PCA          | Między grupami | 624,891        | 208,297        | 2,114 | ,101        |          |
|              | Wewnątrz grup  | 15863,012      | 98,528         |       |             |          |
|              | Ogółem         | 16487,903      |                |       |             |          |
| GS           | Między grupami | 803,945        | 267,982        | 2,757 | <b>,044</b> | I-II     |
|              | Wewnątrz grup  | 15651,667      | 97,215         |       |             |          |
|              | Ogółem         | 16455,612      |                |       |             |          |
| ILL          | Między grupami | 219,095        | 73,032         | ,728  | ,536        |          |
|              | Wewnątrz grup  | 16140,905      | 100,254        |       |             |          |
|              | Ogółem         | 16360,000      |                |       |             |          |
| AM           | Między grupami | 664,028        | 221,343        | 2,270 | ,082        |          |
|              | Wewnątrz grup  | 15695,948      | 97,490         |       |             |          |
|              | Ogółem         | 16359,976      |                |       |             |          |

*Adnotacja. PCA-Phonemic coding ability; GS-Grammatical sensitivity; ILL-Inductive language learning; AM-Associative memory.*

$p < 0,05$ ;  $p < 0,01$ ;  $p < 0,001$

Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.

Przeprowadzona analiza post-hoc Gamesa Howella wykazała istotne statystycznie różnice między dwoma badanymi grupami (Neurotyczno i Ekstrawertyczno-kreatywnych) w zakresie zmiennej wrażliwość gramatyczna (GS). Wyodrębnione typologicznie grupy porównano pod względem wyników uzyskanych w teście uzdolnień językowych.

Wyniki porównania przedstawia Tabela 8.

**Tabela 8**

*Wyniki średnie uzyskane przez grupy w teście zdolności językowym*

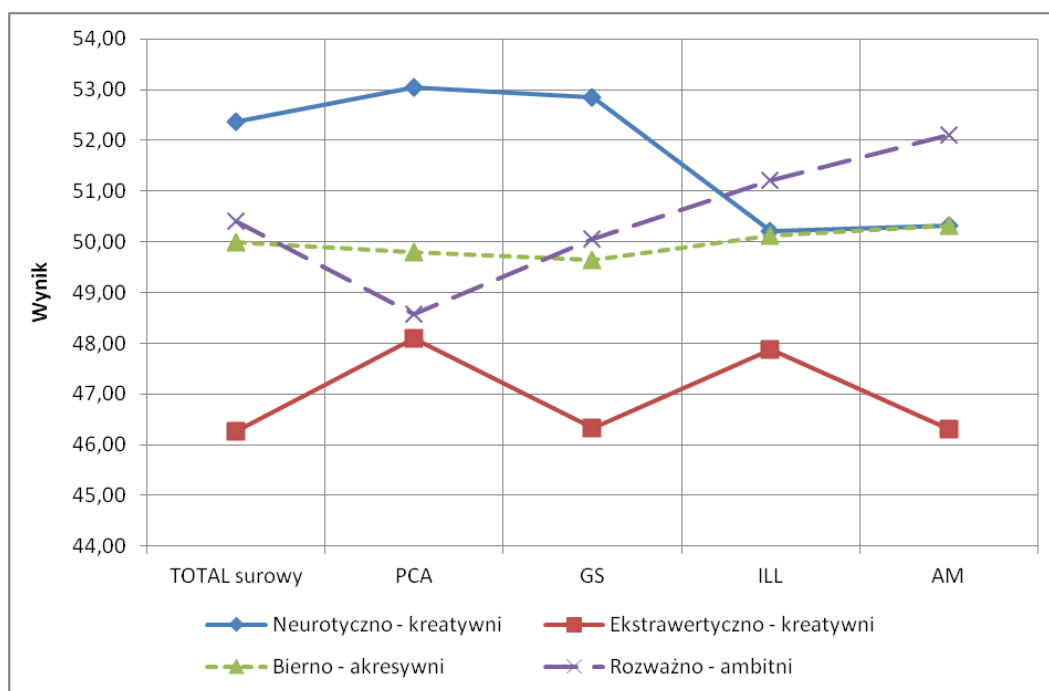
| Grupa skupieniowa/Średnia | Wynik surowy  | PCA           | GS            | ILL           | AM            |
|---------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Neurotyczno-kreatywni     | <b>52,364</b> | <b>53,045</b> | <b>52,841</b> | 50,205        | 50,318        |
| Ekstrawertyczno-kreatywni | 46,273        | 48,091        | 46,333        | 47,879        | 46,303        |
| Bierno-agresywni          | 50,000        | 49,786        | 49,643        | 50,119        | 50,310        |
| Rozważno-ambitni          | 50,413        | 48,565        | 50,065        | <b>51,217</b> | <b>52,109</b> |
| Ogółem                    | 50,000        | 49,976        | 49,952        | 50,000        | 50,012        |

*Adnotacja. PCA-Phonemic coding ability; GS-Grammatical sensitivity; ILL-Inductive language learning; AM-Associative memory.*

Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.

Grupa Neurotyczno-kreatywnych osiągnęła najwyższe średnie wyniki w ogólnym wyniku testu językowego, kodowaniu fonetycznym (PCA), wrażliwości gramatycznej (GS) w porównaniu. Skupienie Rozważno-ambitnych we wnioskowaniu indukcyjnym (ILL) i zapamiętywaniu (AM) osiągnęli najwyższe wyniki wśród badanych grup.

Graficzna prezentacja grup pod względem osiągnięć w teście językowym.



**Wykres 2.** Profil wyników grup w teście zdolności językowych.



Ostatnim etapem badań było przeprowadzenie analizy porównawczej grup badawczej i kontrolnej pod względem wyników w teście językowym *TUNJO* i teście osobowości *NEO-PI-R*. Celem badania była weryfikacja hipotezy pod kątem różnicy poziomu zdolności językowych między studentami różnych kierunków.

**Tabela 9**

*Porównanie grupy badawczej i kontrolnej pod względem wyników*

***TUNJO i NEO-PI-R***

| Wynik surowy TUNJO/NEO-PI-R  | Test t równości średnich |       |              |                  | Średnia        |                 |
|------------------------------|--------------------------|-------|--------------|------------------|----------------|-----------------|
|                              | t                        | df    | p            | Różnica średnich | Grupa badawcza | Grupa kontrolna |
|                              |                          | -,595 | 46           | 0,555            | -3,458         | 88,46           |
| PCA                          | -,034                    | 46    | 0,973        | -,083            | 42,00          | 42,08           |
| GS                           | ,023                     | 46    | 0,982        | ,042             | 19,75          | 19,71           |
| ILL                          | -,057                    | 46    | 0,955        | -,083            | 13,29          | 13,38           |
| AM                           | -2,220                   | 46    | <b>0,031</b> | -3,333           | 13,42          | 16,75           |
| <b>Neurotyczność</b>         | 4,632                    | 46    | <b>0,000</b> | 36,792           | 124,75         | 87,96           |
| N1 – Lęk                     | 5,066                    | 46    | <b>0,000</b> | 9,125            | 24,25          | 15,13           |
| N2 – Agresywna wrogość       | 3,841                    | 46    | <b>0,000</b> | 5,667            | 17,58          | 11,92           |
| N3 – Depresyjność            | 3,157                    | 46    | <b>0,003</b> | 5,750            | 22,38          | 16,63           |
| N4 – Nadmierny samokrytycyzm | 3,990                    | 46    | <b>0,000</b> | 5,958            | 21,96          | 16,00           |
| N5 – Impulsywność            | 2,416                    | 46    | <b>0,020</b> | 3,500            | 19,79          | 16,29           |
| N6 – Nadwrażliwość           | 3,757                    | 46    | <b>0,000</b> | 6,792            | 18,79          | 12,00           |
| <b>Ekstrawertyczność</b>     | -2,514                   | 46    | <b>0,015</b> | -15,042          | 93,00          | 108,04          |
| E1 – Serdeczność             | -1,919                   | 46    | 0,061        | -2,167           | 20,00          | 22,17           |
| E2 – Towarzystwość           | -2,142                   | 46    | <b>0,038</b> | -3,625           | 14,54          | 18,17           |
| E3 – Asertywność             | -2,824                   | 46    | <b>0,007</b> | -3,667           | 10,75          | 14,42           |
| E4 – Aktywność               | -2,473                   | 46    | <b>0,017</b> | -3,167           | 15,54          | 18,71           |
| E5 – Poszukiwanie doznań     | ,712                     | 46    | 0,480        | ,958             | 13,96          | 13,00           |
| E6 – Emocje pozytywne        | -2,166                   | 46    | <b>0,036</b> | -3,375           | 18,21          | 21,58           |
| <b>Otwartość</b>             | 1,718                    | 46    | 0,092        | 8,458            | 115,21         | 106,75          |
| O1 – Wyobraźnia              | 2,175                    | 46    | <b>0,035</b> | 3,417            | 21,88          | 18,46           |
| O2 – Estetyka                | ,266                     | 46    | 0,791        | ,417             | 18,08          | 17,67           |





|                                   |        |    |              |         |        |        |
|-----------------------------------|--------|----|--------------|---------|--------|--------|
| O3 – Uczucia                      | 1,649  | 46 | 0,106        | 2,750   | 20,79  | 18,04  |
| O4 – Działania                    | -,855  | 46 | 0,397        | -,958   | 13,71  | 14,67  |
| O5 – Idee                         | -1,187 | 46 | 0,241        | -1,583  | 19,50  | 21,08  |
| O6 – Wartości                     | 3,651  | 46 | <b>0,001</b> | 4,417   | 21,25  | 16,83  |
| <b>Ugodowość</b>                  | -2,395 | 46 | <b>0,021</b> | -12,417 | 115,21 | 127,63 |
| U1 –Zaufanie                      | -3,429 | 46 | <b>0,001</b> | -5,458  | 15,83  | 21,29  |
| U2 – Prostolinijność              | -1,113 | 46 | 0,271        | -1,750  | 21,29  | 23,04  |
| U3 – Altruizm                     | -1,571 | 46 | 0,123        | -1,917  | 20,75  | 22,67  |
| U4 – Ustępliwość                  | -2,481 | 46 | <b>0,017</b> | -2,875  | 15,46  | 18,33  |
| U5 – Skromność                    | ,030   | 46 | 0,977        | ,042    | 21,50  | 21,46  |
| U6 – Skłonność do rozczulania się | -,464  | 46 | 0,645        | -,458   | 20,38  | 20,83  |
| <b>Sumienność</b>                 | -1,299 | 46 | 0,200        | -10,125 | 106,96 | 117,08 |
| S1 – Kompetencja                  | -2,340 | 46 | <b>0,024</b> | -3,417  | 17,04  | 20,46  |
| S2 – Skłonność do porządku        | -,258  | 46 | 0,798        | -,500   | 18,63  | 19,13  |
| S3 – Obowiązkowość                | -1,185 | 46 | 0,242        | -1,542  | 22,00  | 23,54  |
| S4 – Dążenie do osiągnięć         | -,348  | 46 | 0,730        | -,542   | 18,63  | 19,17  |
| S5 – Samodyscyplina               | -1,701 | 46 | 0,096        | -3,042  | 15,17  | 18,21  |
| S6 – Rozwaga                      | -,728  | 46 | 0,470        | -1,083  | 15,50  | 16,58  |

*Adnotacja. PCA - Phonemic coding ability; GS-Grammatical sensitivity; ILL-Inductive language learning; AM-Associative memory.*

$p < 0,05$ ;  $p < 0,01$ ;  $p < 0,001$

Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.

Zestawienie dwóch grup badawczej i kontrolnej pozwoliło na ujawnienie różnic poziomu zdolności między studentami różnych kierunków.

W teście językowym grupa kontrolna osiągnęła wyniki wyższe dla wymiaru pamięci (AM) ( $p < 0,31$ ).

W teście badającym cechy osobowości grupa badawcza uzyskała wyniki wyższe w całej skali neurotyczności (NEU) ogólnej ( $p < 0,0001$ ) oraz w podskalach: lęku (N1) ( $p < 0,0001$ ); agresywnej wrogości (N2); ( $p < 0,0001$ ); depresyjności (N3) ( $p < 0,003$ ); nadmiernego krytycyzmu (N4) ( $p < 0,0001$ ); impulsywność (N5) ( $p < 0,020$ ); nadwrażliwości (N6) ( $p < 0,0001$ ). W skali otwartości na doświadczenie (OTW) grupa badawcza uzyskała wyższe wyniki dla podskali wyobraźni (O1) ( $p < 0,35$ ) oraz podskali wartości (O6) ( $p < 0,001$ ).



Grupa kontrolna osiągnęła wyższe wyniki w skali ogólnej ekstrawertyczności (EKS) ( $p < 0,015$ ) oraz w podskalach: towarzyskość (E2) ( $p < 0,038$ ); asertywność (E3) ( $p < 0,007$ ); aktywność ( $p < 0,17$ ); emocje pozytywne (E6) ( $p < 0,36$ ). W skali ugodowości (UGO) ( $p < 0,021$ ) oraz jej podskal: zaufaniu (U1) ( $p < 0,001$ ), ustepliwości (U4) ( $p < 0,17$ ). W skali czynnika sumienności (SUM) podskala kompetencji (S1) uzyskała statystyczną istotność na poziomie ( $p < 0,024$ ).

### Weryfikacja hipotez badawczych

Materiał empiryczny pozyskany w wyniku badań poddano analizie statystycznej następnie psychologicznej. Sprawdzenie empiryczne hipotez dokonano poprzez ich pozytywne potwierdzenie w postaci konfirmacji na potwierdzenie częściowe hipotezy i dyskonnfirmacji jako częściowe jej zaprzeczenie w znaczeniu obniżenia jej prawdopodobieństwa (Popper, 1997, s. 74-75).

Przeprowadzone badania konfirmują ogólną hipotezę badawczą (H0) *cechy osobowości wiążą się z uzdolnieniami językowymi*. Nie wszystkie cechy osobowości są wrażliwe na zdolności językowe. Analiza korelacji współczynnikiem r-Pearsona ujawniły cechy osobowości związane z uzdolnieniami językowymi na poziomie słabym i przeciętnym (Tab. 2).

Hipoteza H1. *Osoby o wysokiej neurotyczności (NEU) osiągają wyższe wyniki w testach uzdolnień językowych w porównaniu z osobami o niskiej neurotyczności* potwierdzona została częściowo (konfirmowana) w wyniku ogólnym zdolności językowych na poziomie istotności ( $p < 0,052$ ) (Tab.3), oraz w wymiarze wrażliwości gramatycznej (GS) na poziomie ( $p < 0,003$ ). Badanie jednoczynnikowa analiza wariancji ujawniło różnicę wrażliwości gramatycznej (GS) na poziomie istotności ( $p < 0,044$ ) między grupą Neurotyczno i Ekstrawertyczno-kreatywnych (Tab.7) (Wykr. 2). Badanie różnicujące płeć ujawniło że kobiety w podskali nadmierny samokrytycyzm (N4) osiągnęły wartości ( $p < 0,007$ ) (Tab. 5). W badaniu pomiędzy grupami badawczą i kontrolną, cecha neurotyczności (NEU) w wymiarze ogólnym ( $p < 0,000$ ) i we wszystkich podskalach zaznaczyła swoją obecność na poziomie istotności statystycznej i

osiągnęły wartości wyższe w grupie badawczej (Tab. 9).

Hipoteza H2. *Osoby o wysokiej ekstrawertyczności (EKS) osiągają wyższe wyniki w testach uzdolnień językowych w porównaniu z osobami o niższej ekstrawertyczności uległa dyskfirmacji indukcyjnej.* Studenci językowi a wysokiej ekstrawertyczności (EKS) uzyskali niższe wyniki w teście językowym w porównaniu z pozostałymi trzema grupami wyodrębnionymi analizą skupień (Tab. 4). Wyniki istotne statystycznie zostały ujawnione w wyniku ogólnym testu językowego na poziomie ( $p < 0,019$ ); wrażliwości gramatycznej (AM) ( $p < 0,002$ ); zapamiętywania (AM) ( $p < 0,026$ ) (Wykr. 2).

Różnicę istotnie statystyczną osiągnęła grupa kontrolna w zakresie badanego czynnika ogólnego ekstrawertyczność (EKS) na poziomie  $p < 0,015$  (Tab.9). Hipoteza H2 stworzona w celu częściowego potwierdzenia/zaprzeczenia H1.

Hipoteza H3. *Im wyższy poziom ciekawości intelektualnej tym wyższy wynik w wnioskowaniu indukcyjnym została konfirmowana.* Korelację dodatnią na poziomie niskim ( $r = 0,210$ ) przedstawia Tabela 2.

Hipoteza H4. *Studenci o wysokich wynikach w skali wyobraźni uzyskali wyniki wyższe w kodowaniu fonetycznym niż studenci o niskich wynikach w wyobraźni uległa konfirmacji.* Korelację dodatnią ujawniły wyobraźnia i kodowanie fonetyczne na poziomie słabym ( $r = 0,280$ ) (Tab.2).

Hipoteza H5. *Aktywność koreluje z poziomem uzdolnień językowych została skonfirmowana.* Wymiar aktywności koreluje ujemnie z wynikiem ogólnym testu językowego na poziomie słabym ( $r = -0,161$ ) i kodowaniem fonetycznym (PCA) ( $r = -0,171$ ) (Tab.2).

Hipoteza H6. *Studenci o niskich zdolnościach językowych różnią się poziomem aktywności od studentów o wysokich zdolnościach językowych została częściowo potwierdzona.* Podskala aktywność koreluje ujemnie z wynikiem ogólnym testu językowego ( $r = -0,161$ ). Aktywnością wyróżnia się grupa kontrolna na poziomie istotności statystycznej ( $p < 0,017$ ) (Tab.9).

Hipoteza H7. *Studenci o wysokiej sumienności ogólnej (SUM) w porównaniu ze studentami o niskiej sumienności mają niższy poziom zdolności w zakresie zapamiętywania nie została potwierdzona statystycznie badaniami własnymi (Tab.2).* Hipoteza uległa dyskfirmacji. Rozważno-ambitni o wysokiej sumienności ogólnej (SUM) (Wykr. 1) osiągnęli w zapamiętywaniu (AM) wyniki najwyższe wśród badanych grup średnich (Tab. 8).

Hipoteza H7b. *Im większa samodyscyplina u studentów języków obcych tym wyższy poziom zdolności językowych w zakresie zapamiętywania znaczenia słów, przechowywania i odtwarzania nie została potwierdzona badaniami własnymi, została dyskfirmowana.*



Badanie miarą asymetrii cechy samodyscyplina (S5) wskazało prawidłowość, iż większa część badanej grupy osiągnęła w skali samodyscypliny wyniki poniżej średniej (Tab.1). Badanie korelacji r-Pearsona w zakresie cechy samodyscyplina nie ujawniło istotności statystycznej (Tab.2).

Hipoteza H7c. *Istnieje pozytywna zależność pomiędzy obowiązkowością a rozpoznaniem gramatycznej funkcji* uległa dyskfirmacji (Tab.1) (Tab.2).

Hipoteza H8. *Pomiędzy altruizmem studentów języków obcych, a ich ogólnymi wynikami uzdolnień językowych istnieje korelacja* została skonfirmowana na poziomie korelacji ujemnej i słabej (U3) ( $r=-0,247$ ) (Tab.2). Współczynnik skośności w stosunku do altruizmu (U3) wynosi ( $AQ=-0,627$ ) (Tab.1). Istnieje statystycznie istotna różnica w rozkładzie wyników altruizmu u studentów językowych ze względu na płeć. Kobiety w skali altruizmu osiągnęły istotność na poziomie ( $p<0,001$ ) (Tab. 5).

Hipoteza H9. *Studenci kierunków językowych różnią się poziomem zdolności językowych od studentów innych kierunków* została skonfirmowana. Różnica wystąpiła w wymiarze zapamiętywania znaczenia słów, przechowywania i odtwarzania (AM) na poziomie istotności statystycznej ( $p<0,031$ ), wartości większe uzyskała grupa kontrolna (Tab. 9).

Hipoteza H10. *Osoby o różnym typie osobowości różnią się zdolnościami językowymi* została potwierdzona w części, co oznacza jej konfirmację. Grupa Neurotyczno-kreatywnych osiągnęła wyższe wyniki średnie w dwóch wymiarach: w kodowaniu fonetycznym (PCA) ( $M=53,045$ ) i wrażliwości gramatycznej (GS) ( $M=52,841$ ) (Tab.8). Skupienie Rozważno-ambitnych uzyskało wyniki wyższe w podzdolnościach wnioskowanie indukcyjne (ILL) i zapamiętywanie (AM) (Tab. 8) (Wykr.2).

Wymiar wrażliwości gramatycznej (GS) różnicuje grupy skupieniowe Neurotyczno i Ekstrawertyczno-kreatywnych na poziomie istotności statystycznej  $p<0,44$  (Tab.7). Według poziomu nasycenia cechami osobowości największe wysycenie uzyskała grupa Ekstrawertyczno-kreatywnych w ekstrawertyczności (EKS) ogólnej ( $M=60,394$ ), Neurotyczno-kreatywnych w neurotyczności (NEU) ogólnej ( $M=58,159$ ). Rozważno-ambitni uzyskali wysycenie cechami w czynniku ugodowości (UGO) ( $M=58,826$ ) i sumienności (SUM) ( $M=59,043$ ) (Tab. 6).



### 3.2 Dyskusja wyników

Przedstawione badania nad zdolnościami językowymi w kontekście cech osobowości są próbą zmierzenia się z tematem za pomocą nowego narzędzia badawczego – *TUNJO*. Ograniczono grupę badanych osób do studentów języków obcych, z wynikami których zestawiono wyniki studentów niejęzykowych jako grupy kontrolnej. Odnosząc się do teorii Carolla i Sapona wykorzystano model 4 składnikowego konstrukt „zdolności językowych” (Podrozdz. 2.2.2), co zostało uwzględnione w budowie hipotez. Pytania badawcze uwzględniły wpływ zmiennych niezależnych, takich jak, rodzaj języka, typ osobowości czy płeć osób badanych na poziom ich zdolności językowych. Wszystkie pytania badawcze pozostają z pozytywną odpowiedzią. Ujawnione związki powyższych zmiennych są natury dodatnich i ujemnych korelacji. Odpowiedzi na pytanie, czy istnieje związek między poszczególnymi cechami a zdolnościami językowymi – są następujące.

Uzdolnionego językowo studenta cechuje nadwrażliwość, lęk i nadmierny krytycyzm, które składają się na cechy typowe dla neurotyka. Grupę uzdolnionych językowo wyróżnia wyobraźnia, która wpływa na ich twórczą inwencję, sprzyjają nowym pomysłom i wykazują nimi zainteresowanie (Tab.2). Neurotycy wybierają własne, naukowe drogi, nie baczą na autorytety, lubią przemyślenia i nie dają się mentalnie ograniczać. Jest to *instynkt rozwoju* – według Dąbrowskiego naczelną rolę w życiu człowieka akceptowalną jako przejściową, brak równowagi (przeżywanie niepokoju, lęku, słowna wrogość) w procesie dezintegracji na drodze do integracji wtórnej (Podrozdz. 1.4.3.1). Do prymatu cech neurotycznych „odpowiada” wiek rozwojowy studenta. We wcześniejszym wieku rozwojowym stosowane techniki werbalne związane były z inicjowaniem i podtrzymaniem międzyludzkich relacji. Do okresu dojrzewania to ekstrawertyczność (EKS) determinowała powodzenie w nauce języka obcego (Shekan, 1989 za Wankowski, 1973). Neurotyk lepiej wypada na testach ogólnych zdolności językowych, lepiej rozróżnia dźwięki i radzi sobie z ćwiczeniami gramatycznymi. Neurotyczno-kreatywni są drugą co do wielkości grupą skupieniową, najczęściej spotykaną wśród anglistów i stanowią 29% tej grupy (Wykr. 4).

Rozpatrując czynnik neurotyczny (NEU) – najbardziej charakteryzujący osobę uzdolnioną językowo należy uwzględnić, że jest on najdłużej utrzymującym stabilność w przestrzeni czasowej (Jarmuż, 2008, za: Angleitner, Ostendorf, 2003). Każda kolejna grupa pokoleniowa charakteryzuje się poziomem lęku lub neurotyczności w stopniu wyższym od poprzedniego, w wartościach pełnego odchylenia standardowego. Czynnik ten nie wykazuje tendencji spadkowej z wiekiem, na który wskazywałby proces adaptacji (Costa, McRea, 2005



za: Twenge, 2000). Dodać należy, iż u osób uzdolnionych językowo poziom ekstrawertyczności (EKS) jest niski, co wskazuje na posiadanie cech typowych dla introwertyków. Introwertycy przeznaczają na naukę formalną więcej czasu, co przekłada się na ich poziom języka obcego (Dąbrowska, 2011, za: Ellis, 1983)<sup>18</sup>. Introwertycy lepiej rozumieją tekst i poprawniej stosują język (Komorowska, 2002, s. 96). W badaniach własnych introwertycy osiągnęli wyniki na tym samym poziomie co neurotycy w wyniku ogólnym testu językowego i ćwiczeniach gramatycznych. Introwertycy ponadto osiągnęli lepsze wyniki od pozostałych grup w zapamiętywaniu. I to grupa introwertyków dopełnia obraz uzdolnionego językowo studenta, neurotyka o cechach introwertycznych.

W swoich badaniach, Sękowski i Rudź wskazują na cechę *agresywnej wrogości* jako jedyną neurotyczną cechę u studentów zdolnych językowo. W badaniach objętych pracą została potwierdzona obecność cechy *agresywna wrogość* u studentów zdolnych. Ponadto ujawniła się cecha *depresyjności* w porównaniach z grupą kontrolną. Tutaj grupa kontrolna posiada cechy ekstrawertyczne (EKS) w czynniku ogólnym i podskalach, wykazuje się towarzyskością, asertywnością, aktywnością, z dominującymi w tej grupie emocjami pozytywnymi.

Innym aspektem badania było teoretyczne założenie co do konstruktów zdolności językowych. Przyjęta komponentowość i niejednolitość struktury uzdolnień językowych, zbudowana jest z 4 składowych (Podrozdz. 2.2.2), z których każda oddzielnie korelowała z cechami osobowości. Nie można zatem mówić o ocenie 0-1 w stosunku do zdolności językowych jako całości. Każda składowa zdolności jest oceniana osobno i przypisana do danej cechy/cech osobowości. Z kolei jedna cecha może być udziałem kilku składowych zdolności językowych.

Najbardziej liczną grupą wśród języków jest skupienie Rozważno-ambitnych co stanowi 31% grupy niemieckojęzycznej i 27%<sup>19</sup> grupy angielskojęzycznej (Wykr. 4). Członkowie grupy osiągnęli lepsze wyniki w zapamiętywaniu i formułowaniu wniosków na podstawie danych cząstkowych (wnioskowanie indukcyjne). Wyniki w czynnikach ugodowości (UGO) i sumienności (SUM) są wyższe od wyników pozostałych grup. Reasumując, dwie grupy Neurotyczno-kreatywnych i Rozważno-ambitnych stanowi 56% angielskojęzycznych, które wykazują zdolności językowe dzieląc między siebie 4 podzdolności, po 2 na każdą grupę, uzyskując w nich wyniki powyżej średniej. Ponieważ grupa Rozważno-ambitnych jest bardziej uległa w stosunku do Neurotyczno-kreatywnych (Zał. 1), to ostatnia jest dominującą w an-

---

<sup>18</sup> „Rola różnic indywidualnych w aktywacji strategii uczenia się języków obcych. Cechy osobowości”. *Rozprawy społeczne*, 2011 Nr 1 tom V, str.135-145. Przegląd badań. PSW Bielsko-Biała.

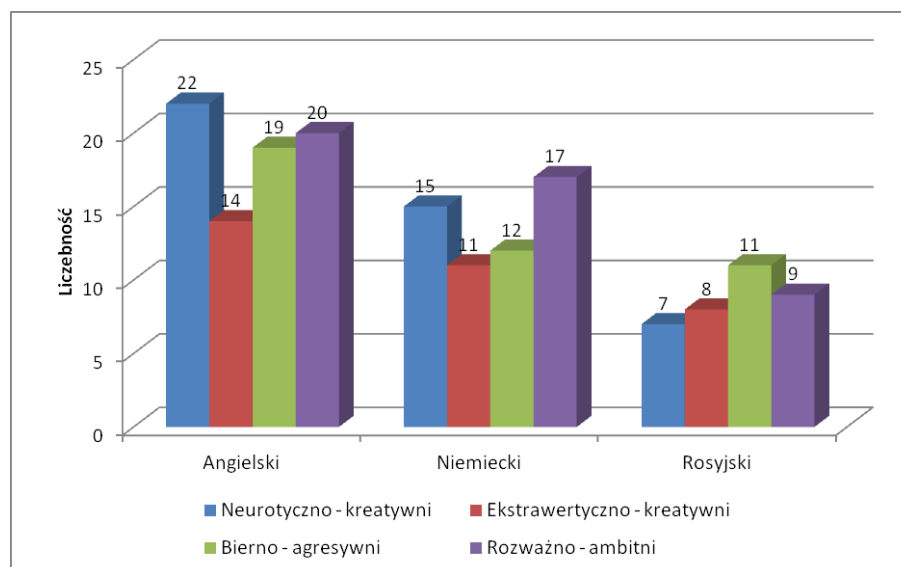
<sup>19</sup> Wielkości nie stanowią istotności statystycznej, potwierdzają frekwencję oczekiwaną, tut. podane w celu wykazania dominacji skupienia.



gielskiej klasie językowej pod względem relacji interpersonalnych. W grupie niemieckojęzycznej grupa Rozważno-ambitnych jest w przewadze liczebnej i procentowej odpowiednio  $n=17$  osób i 31% i tworzy z Neurotyczno-kreatywnymi  $n=32$ , 58% całości grupy. Po stronie przewagi należy umieścić cechy neurotyczne w tej grupie ponieważ Bierno-agresywni wykazują się nasyceniem tej cechy powyżej przeciętnej (Tab.6). Nasycenie cechami neurotycznymi dla grupy angielskiej (54%), dla grupy niemieckojęzycznej (49%) (Wykr. 4) odpowiada za zachowania ze spektrum wrogości, okazywania złości, przejmowania się, zniechęcania, wstydlivosti czy obniżenia poczucia własnej wartości. Wyniki mają zastosowanie z punktu dydaktyczno-pedagogicznego jako ukierunkowanie w opracowywaniu zajęć uwzględniających skład osobowościowy grupy.

Różnice wynikające z płci, które dotyczą kobiet: *prostolinijność*, *ufność*, *szczerłość*, *potencjonalność* także *nieustępliwość* i *stanowczość* pomaga w dążeniu do celu. Na typową dla kobiety *ostrożność* w ocenie swoich umiejętności i *samokrytycyzm* wskazuje Costa i McRea, (2005, s. 69). Mężczyzna *idei* bierze pod uwagę różne możliwości i ma „liberalny stosunek do wartości” uznaniowo przyznając atrybut poprawności/niepoprawności w zależności od sytuacji (Costa, McRea, 2005, s. 68). Różnice wynikające z płci znajdują wytłumaczenie w badaniach zależności kulturowych i neuropsychologicznych badaniach międzypłciowych.

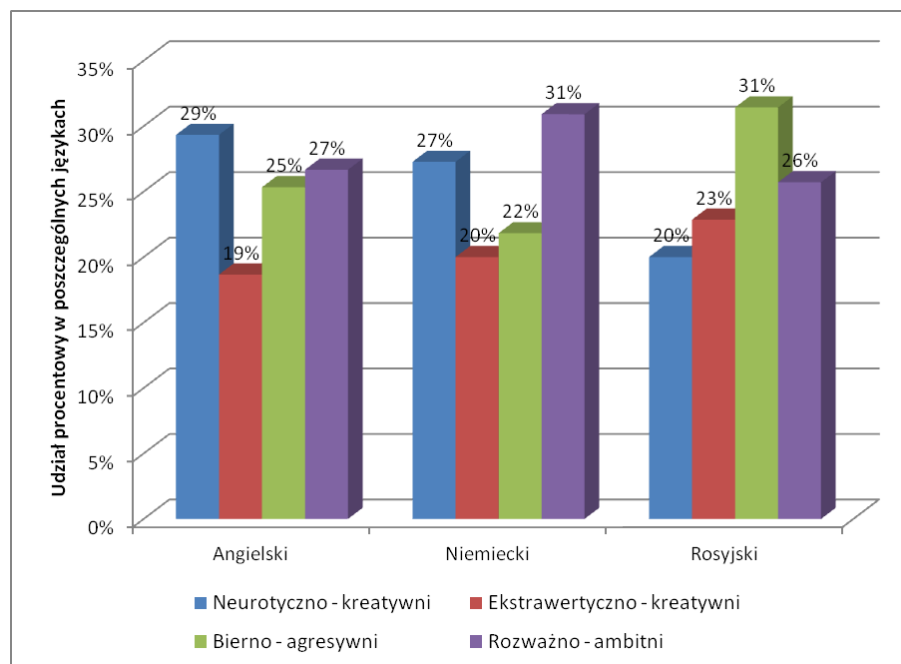
Słabością przeprowadzonych badań było nierównomierne rozłożenie płci oraz grup językowych, warto byłoby przeprowadzić badanie uwzględniając na to poprawkę.



Wykres 3. Rozkład językowych grup angielskiego, niemieckiego, rosyjskiego pod względem liczebności członków grup.

Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.





Wykres 4. Procentowy udział językowych grup angielskiego, niemieckiego, rosyjskiego.  
Źródło: Opracowano na podstawie wyników własnych.

### 3.3 Ograniczenia przeprowadzonych badań

Procedura przeprowadzenia badania ujawniła ograniczenia techniczne w postaci wielopozycyjnych skal, pochłaniających dużo czasu. Testy wypełniane w rygorze czasowym były dużym wysiłkiem intelektualnym dla badanego. W erze powszechnego pośpiechu i dążności do skrótowości oznacza podjęcie trudu automotywacji i koncentracji. Badanym towarzyszył stres i lęk o wynik testu językowego i jego ewentualny wpływ na oceny szkolne.

Dla przeprowadzającego badanie ograniczeniem było pozyskanie homogenicznej grupy badanych. Zgodnie z programami nauczania w systemie nauki formalnej, każdy badany miał wcześniejszy kontakt z przynajmniej 2 językami obcymi. Kwalifikowanie do badań odbywało się na podstawie aktualnego statusu studenta i wybranego przez niego rodzaju filologii.

W wielu przypadkach studenci jednocześnie praktykowali inne od językowych rodzaje i formy studiów. Wśród najpopularniejszych drugich i kolejnych kierunków studiów były kierunki związane z biznesem, kulturą, medycyną, pedagogiką, politologią, prawem, informatyką i aktorstwem.



### 3.4 Cel aplikacyjny wyników i wskazania do dalszych badań

Cele ogólne teoretyczne służą zasadzie intersubiektywności. Pozyskane wyniki stanowią asumpt do dyskusji nad metodyką tworzenia programów edukacyjnych.

Cele szczegółowe praktyczne oznaczają korzyść naukową po stronie badanego i badającego. Badany, który określił swój poziom zdolności językowych, uzyskał perspektywę dla swoich planów naukowych. Osoba badająca, dydaktycznie i metodycznie realizuje cele bezpośrednio poprzez określenie i ułatwienie procesów poznawczych badanego. Pośrednim celem badania jest możliwość określenia procesów afektywnych osób badanych.

Ograniczenia przeprowadzonych badań (Podrozdz. 3.3) wyznaczają kierunek zmiany planu badawczego pod względem jakościowym: zmianę i/lub rozszerzenie narzędzi badawczych, eliminację i/lub ograniczenie zmiennych afektywnych-zakłócających (Głos. 6); ilościowym: dobór badanych obejmująca zmianę liczebności próby, zawężenie przedziału ufności.



## Zakończenie

Jeśli człowiek jest potencjalnością to ma prawo do rozwoju i do wsparcia psychologicznego w tym zakresie. Dwa wymiary tej pracy, osobowość i zdolności językowe, są w zasięgu możliwości psychologii. Dwa narzędzia wykorzystane w badaniach noszą znamiona uniwersalizmu, tak w zakresie Wielkiej Piątki – taksonomii cech osobowości potwierdzonej wieloletnimi badaniami międzykulturowymi, jak w teście językowym opartym na pojęciu zdolności językowych (Carrolla i Sapona) potwierdzonych międzynarodowymi badaniami porównawczymi.

Konieczność badań zdolności językowych określane są wymogami edukacyjnymi wyznaczanymi przez przepisy unijne przybliżone we *Wstępie*, przepisami regulowanymi ustawowo<sup>20</sup>, czy rozporządzeniem<sup>21</sup>. Użyteczność badań językowych wynika z potrzeb dydaktycznych i wychowawczych, a te w procesie nauki mają szczególną pozycję ze względu na bezpośrednią, poprzedzoną praktyką i obserwacją, pracę z uczniem/studentem. Obszarem bezpośredniego zainteresowania psychologów jest Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć Szkolnych (SNO), który ujawnia zniekształcony obraz człowieka uzdolnionego (Ekiert-Grabowska, 1994, s. 131-136). *Underachievement syndrome* - rozumiany jako niepowodzenie osób uzdolnionych, których możliwości są niewykorzystane zgodnie z ich potencjałem. Przeprowadzone badania (Dyrda, 2000), ujawniły, że problem dotyczy ok.10% uczniów. I jak wskazują badania, jedną z przyczyn zaistnienia zjawiska SNO w szkole jest brak właściwej diagnozy psychologicznej. Skutkiem czego uczniowie postrzegani są jako mało zdolni i w konsekwencji objęci niższymi wymogami. Inną kwestią jest rzetelność testów, za pomocą których przeprowadzane są badania zdolności językowych. Z pozycji swojej praktyki dydaktycznej J. Rysiewicz (Podrozdz.1.6) zwraca uwagę na szkodliwość przeprowadzania testów, które zamiast prognozować, badają uczniów pod względem ich nabytych już umiejętności lub/i akwizycji języka ojczystego. Oczywiście jest, że uczniowie wychowawczo zadbaní, pochodzący z rodzin zapewniających dostęp do dodatkowych zajęć, wyjazdów zagranicznych i pomocy naukowych, mają większe umiejętności językowe. W rezultacie przeprowadzanych do szkół i klas dwujęzycznych egzaminów (opartych na testach) dostają się osoby bez rzetelnego potwierdzenia swoich zdolności. Z względu na swoją strukturę i założenie komponent-

---

<sup>20</sup> Ustawa z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. (Dz. U. 2018 Nr 164 poz. 1365).

<sup>21</sup> Rozporządzenie MENiS z dnia 20 lutego 2004r. Dla kandydatów oddziałów dwujęzycznych może być przeprowadzony sprawdzian uzdolnień językowych. (Zmiana MEN z 20 lutego 2009r).



towości konstrukt zdolności, pozwala na wykrycie tych elementów, które są słabsze i na które należy zwrócić szczególną uwagę glottodydaktyczną. Wykorzystany w pracy test *TUNJO* pozwolił uniknąć wymienionych zagrożeń, nieobojętnych dla obiektywizmu diagnozy zdolności. Na podstawie wyników badań osobowości opisano jednostkę uzdolnioną językowo ze względu na jej płeć i na rodzaj języka który studiuje. Najzdolniejszym pod względem językowym okazał się zamartwiający się, wstydliwy ale stosujący agresję słowną neurotyk, o cechach nieśmiałego, izolującego się introwertyka. Kobieta zdolna językowo jest bardziej ufna, skłonna do pomocy, stanowcza i samokrytyczna. Zastanawiający jest profil uzdolnionego neurotyka z cechami introwertyzmu, który musi wyjść poza strefę komfortu (Głos. 7) ze swoimi lękami, nadwrażliwością i niepokojem. Neurotycy<sup>22</sup> wybierają studia lingwistyczne, które wiążą się ze stresem i są dla nich wyzwaniem dezintegracyjnym. Czyli stanowią impuls dla rozwoju ich nieświadomych, emocjonalnych, eksploracyjnych potrzeb psychicznych. Pytaniem, nad którym warto byłoby się pochylić, jest pytanie o przyczyny wyboru rodzaju języka przez studentów. Wydzielenie grup pod względem cech osobowości pokazało że, Rozważno-ambitni wybierają język niemiecki a Bierno-agresywni rosyjski.

Przeprowadzone badania przyniosły autorce dużo satysfakcji naukowej, zważywszy na to, iż przeprowadzenie ich wymagało sprawności w sferze motywacyjnej<sup>23</sup>. Badania okazały się czasochłonne ze względu na zastosowanie testów w ich wersjach pełnych, nieskróconych. Pojawiające się na wszystkich etapach pracy pytania, z których część pozostała bez odpowiedzi, dotyczą osobowości, motywacji, także metod jakościowych. Badanie za pomocą testów, które Murphy i Davidshofer (2004, za: Murphy i Davidshofer, 1989) uznali za najbardziej sprawiedliwą i nieocenioną metodę badającą człowieka z punktu jego decyzyjności, przyznali również, że jest metodą dyskusyjną. Być może w tym leży trudność a nawet niemożliwość zbadania człowieka za pomocą metod statystycznych, którym opiera się wielowymiarowość człowieka.

---

<sup>22</sup> Neurotyczno-kreatywni i Bierno-agresywni

<sup>23</sup> Badająca poddała się testowi językowemu w trakcie badań przeprowadzonych przez autora testu językowego *TUNJO*



## Spis literatury

- Allport, G.W. (1937). *Personality: A Psychological Interpretation*. New York: Holt, Rinehart & Winston
- Chruszczewski, M. H. (2009). *Profile uzdolnień. Intelktualne i osobowościowe składniki uzdolnień plastycznych i muzycznych*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Claperede, E. (2006). *Wychowanie funkcjonalne*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Claperede, E. (2007). *Szkoła na miarę*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Csikszentmihályi, M. (2005). *Przepływ*. Wydawnictwo: Moderator.
- Czaja-Chudyba, I. (2005). *Odkrywanie zdolności dziecka*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej 2005.
- Dąbrowski, K. (1964). *O dezintegracji pozytywnej*. Warszawa: Państwowy Zakład Wydawniczy 1964.
- Dąbrowski, K. (1979). *Dezintegracja pozytywna*. Warszawa: PIW 1979.
- Dąbrowski, K. (1986). *Trud istnienia*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Dyrda, B. (2000). *Syndrom Nieadekwatnych Osiągnięć jako niepowodzenie szkolne uczniów zdolnych, diagnoza i terapia*. Kraków: Impuls.
- Ekiert-Grabowska, D. (1994). Syndrom nieadekwatnych osiągnięć szkolnych. *Życie Szkoły*, 1994, nr 3, s. 131-136.
- Gardner, H. Kornhaber M. L. Wake, W. K. (2001). *Inteligencja Wielorakie perspektywy*. Wydawca: WSiP.
- Gardner, H. (2002). *Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce*. Poznań: Media Rodzina.
- Gardner, H. (2009). *Pięć umysłów przyszłości*. Wydawnictwo: Laurum.
- Giddens A. (2012). *Sociologia*. Warszawa: PWN.
- Gorbaniuk, O. Włodarska, E. (2015). Markery wielkiej szóstki polskiego leksykonu osobowości w badaniach samo opisowych. *Psychologia społeczna*, t.10, 266-284.
- Grigorenko, E. L. Sternberg, R. J. Ehrman, M. E. (2000). A Theory-based approach to the measurement of foreign language learning ability: THE CANAL F theory and test. W: *Modern Language Journal* (84) 3, 2000, s. 390-405.
- Guilford, J. P. (1959). *Personality*. New York Toronto London. McGraw-Hill Company, ING.
- Guilford, J. P. (1978). *Natura inteligencji człowieka*. Warszawa: PWN.
- Góralski, A. (1976). *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii*, Warszawa 1976.



- Hornowski, B. (2009). *Teoretyczne i psychometryczne podstawy psychologicznych badań zdolności i rozwoju człowieka*. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk 2009.
- Hornowski, B. (1986). *Rozwój inteligencji i uzdolnień specjalnych*. Warszawa: WSiP.
- Jarmuż, S. (2011). Pięciodzownikowy model osobowości i narzędzia pomiaru Wielkiej piątki. *Studia psychologiczne*, 2011, nr 11/1.
- Komorowska, H. (2002). *Metodyka nauczania języków obcych*. Wydawnictwo: Fraszka Edukacyjna.
- Krahe, B. (1992). *Personality and social psychology. Toward a synthesis*. London–Newbury Park–New Delhi: Sage Publications.
- Ledzińska, M. (2004). *W poszukiwaniu powiązań między inteligencją i osobowością*. W: A. Lewis, G. (1998). *Jak wychować utalentowane dziecko*. Przekł. A. Pawełczak. Poznań: Dom Wydawniczy REBIS.
- Limont, W. (1994). *Synektyka a zdolności twórcze*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mik.
- Limont, W. (2010). *Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować*. Gdańsk: GWP.
- Mądrycki, T. (2002). *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*. Gdańsk: GWP
- McCrae, R.R. Costa, P.T, Jr. (2005). *Osobowość dorosłego człowieka*. Wydawnictwo: WAM. Kraków, s.51.
- Milgram, N. (1991). Procrastination. W: R. Dulbecco (ed.). *Encyclopedia of human biology*, Bd. 6, Academic Press, New York 1991.
- Murphy, K. R. Davidshofer, C. O. (2004). *Psychological testing: Principles and Applications*. Wydawnictwo: Pearson.
- Nęcka, E. (2001). *Psychologia twórczości*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Oleś, P.K. (2004). *Wprowadzenie do psychologii osobowości*. Warszawa: Scholar, s.117.
- Oleś, P. K. (2004). *Wprowadzenie do psychologii osobowości*. Wydawnictwo: Scholar, s.159.
- Oppenheim, A. N. (2004). *Kwestionariusze, wywiady, pomiary postaw*. Poznań: Zysk i s-ka.
- Pietrasieński, Z. (1976) *Zdolności*, w: Tomaszewski, T. (red.), *Psychologia*, Warszawa: PWN, s. 735–76.
- Popper, K. (1977). *Logika odkrycia naukowego*, PWN, Warszawa 1977.
- Reber, A. S. (2000). *Słownik psychologiczny*. Wydawnictwo Scholar.
- Renzulli, J. S. (2005). *Applying Gifted Education Pedagogy to Total Talent Development for All Students*. *Into Practice*, vol. 44 (2), s. 80-89. DOI: 10.1207/s15430421ti-p4402\_2.
- Rysiewicz, J. (2006). Uzdolnienia językowe – nieporozumienia a rzeczywistość badawcza. *Neofilolog*, nr 29. Poznań, s.17-25.



- Rysiewicz, J. (2010). Krytyczna analiza dwóch polskich narzędzi do pomiaru uzdolnień do nauki języków obcych. *Studia psychologiczne*, 48-3.
- Rysiewicz, J. (2014). Testy uzdolnień językowych do klas dwujęzycznych. Teoria i praktyka. W: <https://www.academia.edu/19337139/>
- Schouwenburg, H.C. Lay, C.H. (1995). Trait procrastination and the Big-Five Factors of Personality. *Personality and Individual Differences*, Vol. 18, No. 4, s. 481-490. DOI: [org/10.1016/0191-8869\(94\)00176-S](https://doi.org/10.1016/0191-8869(94)00176-S).
- Sękowski, A. (red.).(2005). *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 15–29.
- Sękowski, A. E. Bilyakovska, O. (2011a). Zdolności językowe jako wymiar psychologiczny. *Języki Obce w Szkole*, nr 1/2011.
- Sękowski, A. E. Rudź, M. (2011b). Charakterystyka osobowości i stylów poznawczych osób uzdolnionych językowo. *Języki Obce w Szkole*, nr 1/2011.
- Siekańska, M. (2004). Koncepcje zdolności a identyfikacja uczniów zdolnych. W: Sękowski, A. (red.) *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 115–124.
- Siuta, J. (2006). *Inwentarz Osobowości NEO-PI-R*. Adaptacja polska Pracownia testów Psychologicznych Warszawa 2006., s, 101.
- Sobańska-Jędrych, J. Karpeta-Peć, B. Torenc, M. (2013). *Rozwijanie zdolności językowych na lekcjach języka obcego*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2013.
- Sternberg, P. J. (2001). *Psychologia poznawcza*. Wydawnictwo: WSiP.
- Strelau, J. (2002). *Psychologia różnic indywidualnych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Szarota, P. (1995). Polska lista przymiotnikowa. Narzędzie do diagnozy pięciu czynników osobowości. *Studia psychologiczne t. XXXIII*.
- Uszyńska-Jarmoc, J. Kunat B. Mantur J. (2005). *Zdolny, ale jak?* Wydawnictwo: Centrum Kształcenia Ustawicznego Białystok 2005.
- Wesche, M. B. Edward, H. Welss, W. (1982). Foreign language aptitude and intelligence. W: *Applied Psycholinguistics*. 3/1.127-140.



## Glosariusz

1. flow-uskrzydlenie, M. Csikszentmihályi opisał stan umysłu pomiędzy pasją a zapalem, transem z powodu wykonywania określonego rodzaju czynności z całkowitym oddaniem
2. różnice indywidualne, psychol. zjawisko, polegające na tym, że jednostki należące do tej samej populacji różnią się między sobą pod względem porównywalnych charakterystyk psychicznych (<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/rozniceindywidualne;3969610.html>)
3. według Krashena proces „uczenia się” (*learning*), oznacza świadomy wysiłek poparty motywacją i określonymi zdolnościami. „Przyswajanie” (*asquisition*) jest automatyczne i stopniowe poprzez używanie języka w sposób naturalny<sup>24</sup>.
4. uczenie się *formalne*-udział w procesie kształcenia prowadzonym przez instytucję edukacyjną lub szkoleniową. Uczenie *pozaformalne*-zorganizowane instytucjonalnie poza programami kształcenia, szkolenia w celu uzyskania kwalifikacji zarejestrowanej. Uczenie *nieformalne*-nabywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych w toku różnorodnych aktywności poza zorganizowanymi formami kształcenia się<sup>25</sup>.
5. afektywny filtr-czynniki emocjonalne, bariery (np. lęk, stres) w nauce języka obcego
6. strefa komfortu- psychologiczna przestrzeń bezpieczeństwa (przyzwyczajenia, nawyki i przekonania)
7. ambiwertyk-osoba u której występują cechy charakterystyczne dla obu typów osobowości (introwertyzm-ekstrawertyzm) (Reber, 2000, s.39)

---

<sup>24</sup> [http://www.sdkrashen.com/content/books/sl\\_acquisition\\_and\\_learning.pdf](http://www.sdkrashen.com/content/books/sl_acquisition_and_learning.pdf) (Pobrano dnia: 27.10. 2017)

<sup>25</sup> Ustawa z 22.XII 2015r.Zintegrowany System Kwalifikacji. (Dz.U.2016.64 z dnia 2016.01.14).



## Spis tabel

Tabela 1. Zestawienie statystyk opisowych dla wszystkich zmiennych

Tabela 2. Współczynniki korelacji r-Pearsona pomiędzy cechami osobowości a zdolnościami językowymi

Tabela 3. Porównanie osób o niskiej i wysokiej neurotyczności pod względem wyników w teście językowym (test t-studenta)

Tabela 4. Porównanie osób o niskiej i wysokiej ekstrawertyczności pod względem wyników w teście językowym (test t-studenta)

Tabela 5. Porównanie grupy kobiet ( $N=120$ ) i mężczyzn ( $N=45$ ) w teście *TUNJO* i *NEO-PI-R*

Tabela 6. Zestawienie średnich (M) wyników według poziomu nasycenia cechami osobowości

Tabela 7. Porównanie typów za pomocą jednoczynnikowej analizy wariancji *ANOVA*

Tabela 8. Wyniki średnie uzyskane przez grupy w teście zdolności językowym

Tabela 9. Porównanie grupy badawczej i kontrolnej pod względem wyników *TUNJO* i *NEO-PI-R*





## Spis wykresów

Wykres 1. Profil grup wyodrębnionych pod względem posiadania cech osobowości.

Wykres 2. Profil wyników grup w teście zdolności językowych.

Wykres 3. Rozkład językowych grup angielskiego, niemieckiego, rosyjskiego. pod względem liczebności członków grup.

Wykres 4. Procentowy udział językowych grup angielskiego, niemieckiego, rosyjskiego.



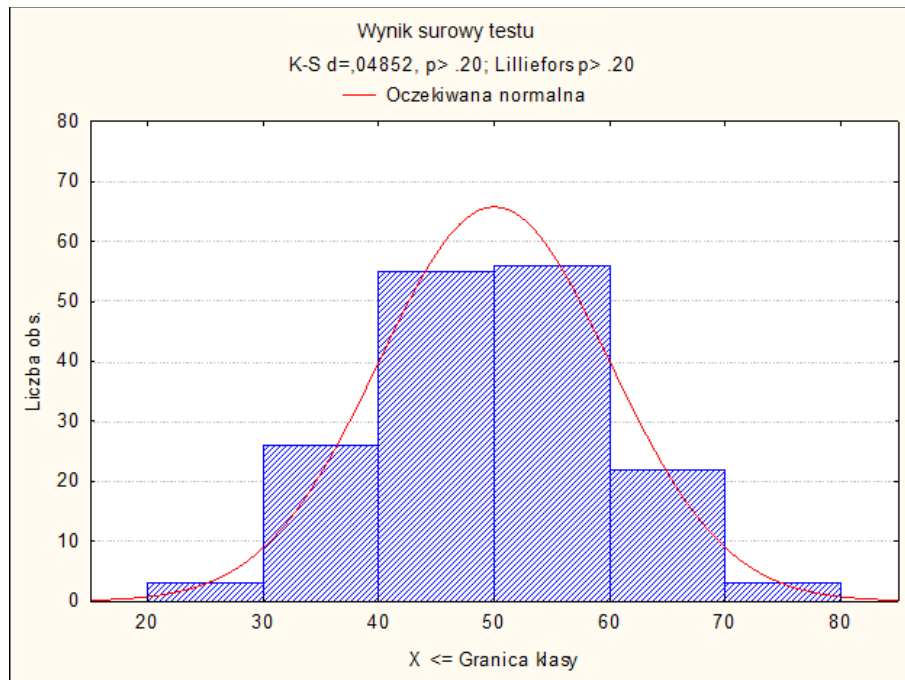
## Załączniki

**Załącznik 1** Porównania wielokrotne, międzygrupowe dla 3 grup językowych pod względem cech osobowości. Pierwszą grupę stanowią angliści, drugą germaniści, trzecią rusycyści. Istotna statystycznie różnica między grupą anglistów i niemieckojęzycznych w podskali ustępliwość U4 ( $p < 0,039$ ).

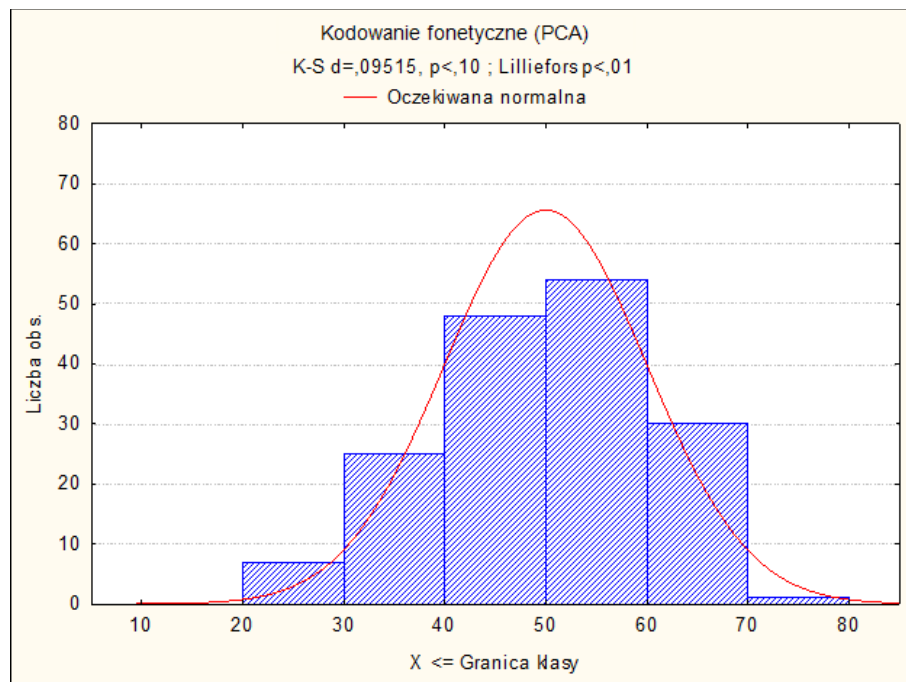
| Zmienna zależna   | (I) lg | (J) lg | Różnica średnich (I-J) | Błąd standardowy | Istotność   | 95% przedział ufności |               |
|-------------------|--------|--------|------------------------|------------------|-------------|-----------------------|---------------|
|                   |        |        |                        |                  |             | Dolna granica         | Górna granica |
| U4<br>Ustępliwość | 1      | 2      | -4,395*                | 1,779            | <b>,039</b> | -8,62                 | -,17          |
|                   |        | 3      | -,728                  | 1,958            | ,927        | -5,42                 | 3,96          |
|                   | 2      | 1      | 4,395*                 | 1,779            | <b>,039</b> | ,17                   | 8,62          |
|                   |        | 3      | 3,668                  | 2,083            | ,190        | -1,31                 | 8,65          |
|                   | 3      | 1      | ,728                   | 1,958            | ,927        | -3,96                 | 5,42          |
|                   |        | 2      | -3,668                 | 2,083            | ,190        | -8,65                 | 1,31          |



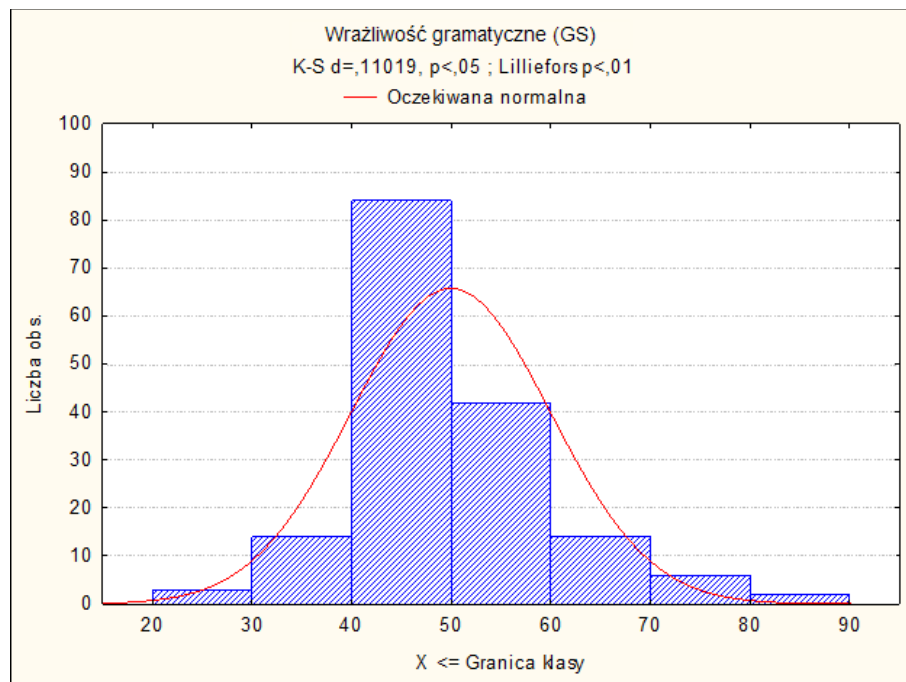
**Załącznik 2** Rozkład wyników dla skali ogólnej testu językowego dla grupy badawczej ( $N=165$ ). Najwięcej osób ( $n=112$ ) uzyskało wyniki zawarte w przedziale wyników przeciętnych  $40 < X < 60$ . Wyniki skrajne przypisano ( $n=3$ ) osobom z zakresów  $20 < X < 30$  oraz ( $n=3$ ) osobom dla przedziału  $70 < X < 80$ . Uzyskany rozkład wyników jest zbliżony do oczekiwanego normalnego rozkładu wyników. Wynik ogólny uzyskał wartości średniej  $M=50$ , najniższa wartość  $Min.=30$ , najwyższa  $Max.=75$  odchylenie standardowe  $SD= 10$ .



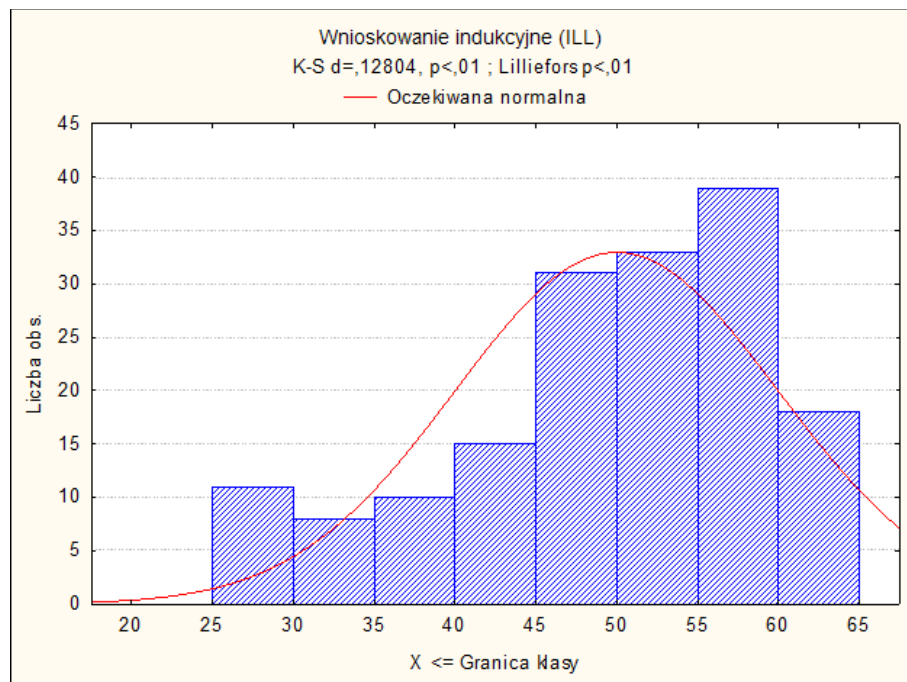
**Załącznik 3** Rozkład wyników dla skali kodowanie fonetyczne (PCA) grupy badawczej ( $N=165$ ). Najbardziej liczna grupa ( $n=54$ ) uzyskała wyniki w przedziale  $50 < X < 60$  oraz grupa ( $n=48$ ) osiągnęła swoje wyniki w przedziale  $40 < X < 50$ . Najmniej osób ( $n=2$ ) uzyskało wyniki skrajnie umiejscowione w przedziale  $70 < X < 80$ . Wynik ogólny uzyskał wartości średniej  $M=49,9$ ,  $Min.=21$ ,  $Max.=72$ , odchylenie standardowe  $SD=10$ . Rozkład wyników z niewielką lewoskośnością wskazuje na częstsze uzyskiwanie przez studentów wyników wysokich w testach kodowania fonetycznego (PCA).



**Załącznik 4** Rozkład wyników dla skali wrażliwości gramatycznej (GS) uzyskanej przez grupę badawczą ( $N=165$ ). Najbardziej liczna grupa badanych ( $n=84$ ) uzyskała wyniki mieszczące się w przedziale  $40 < X < 50$ , grupa licząca ( $n=42$ ) plasuje się w przedziale wyników  $50 < X < 60$ . Wyniki skrajnie niskie uzyskało ( $n=2$ ) osoby w przedziale wyników  $80 < X < 90$ . Wynik ogólny uzyskał wartości średniej  $M=49,9$ ,  $Min.=28$ ,  $Max.=82$ , odchylenie standardowe  $SD=10$ . Asymetria prawostronna wskazuje na nieznacznie częściej uzyskiwane w badaniach wrażliwości gramatycznej wyniki niższe.

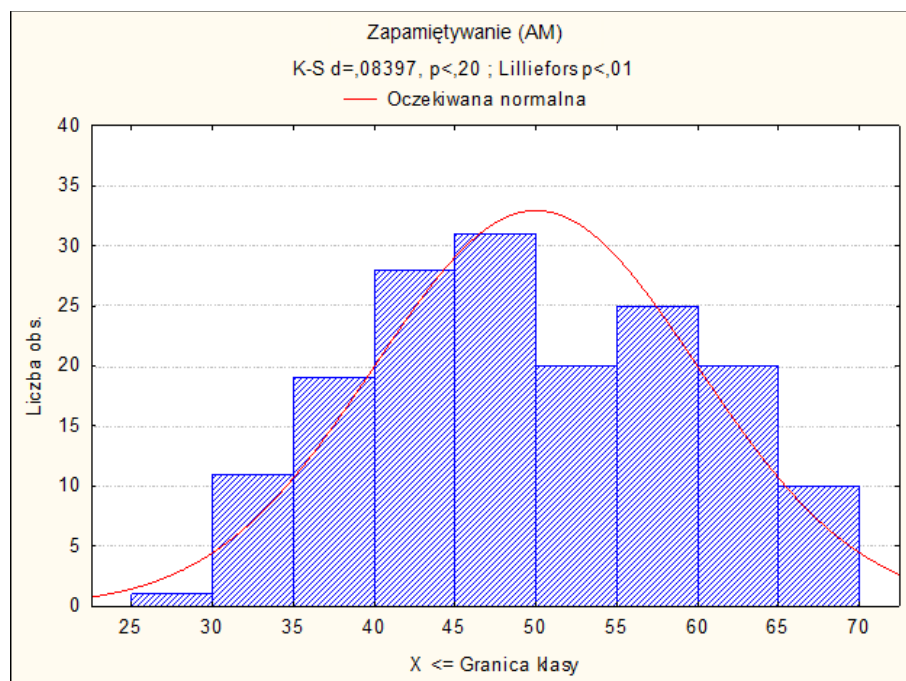


**Załącznik 5** Rozkład wyników dla zmiennej wnioskowanie indukcyjne (ILL) uzyskanych w grupie badawczej ( $N=165$ ) testem *TUNJO*. Najbardziej liczna grupa osób ( $n=38$ ) mieści swoje wyniki w przedziale  $55 < X < 60$ , najmniej liczna grupa ( $n=7$ ) swoje wyniki uzyskiwał przedziale  $30 < X < 40$ . Najniższe wyniki w teście językowym dla podzdolności wnioskowanie indukcyjne (ILL) w przedziale  $25 < X < 30$  uzyskało ( $N=11$ ) osób. Lewoskośność w zakresie tej zmiennej uzyskuje wyniki powyżej średniej. Wartości średnie  $M=50$ ,  $Min.=27$ ,  $Max.=62$ , odchylenie standardowe  $SD=9,9$ .

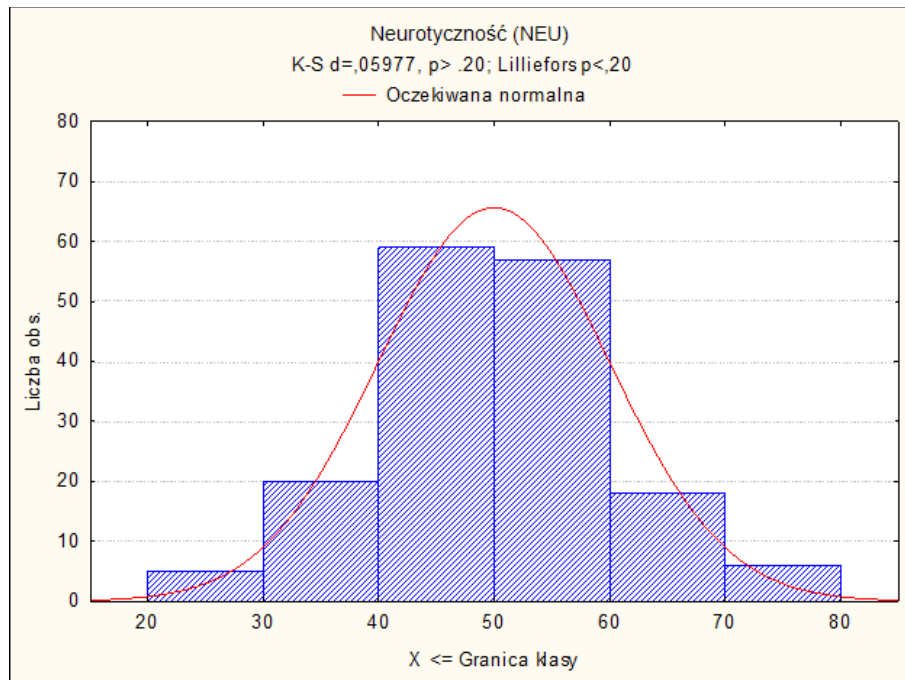


**Załącznik 6** Przedstawienie rozkładu wyników dla zmiennej zapamiętywanie (AM) dla grupy badawczej ( $N=165$ ) w teście zdolności językowych *TUNJO*. Grupa osób ( $n=31$ ) osiągnęła wyniki w zapamiętywaniu na poziomie  $45 < X < 50$ . wyniki skrajne: grupa ( $n=10$ ) osiągnęła wyniki najwyższe  $65 < X < 70$ , wyniki  $25 < X < 30$  osiągnęła jedna osoba ( $n=1$ ).

Nieznaczna prawoskośność wskazuje na uzyskiwanie wyższych od średniej wyników w zakresie tej zmiennej. Wartości średnie:  $M=50$ ,  $Min.=29$ ,  $Max.=67$ , odchylenie standardowe  $SD=9,9$ .

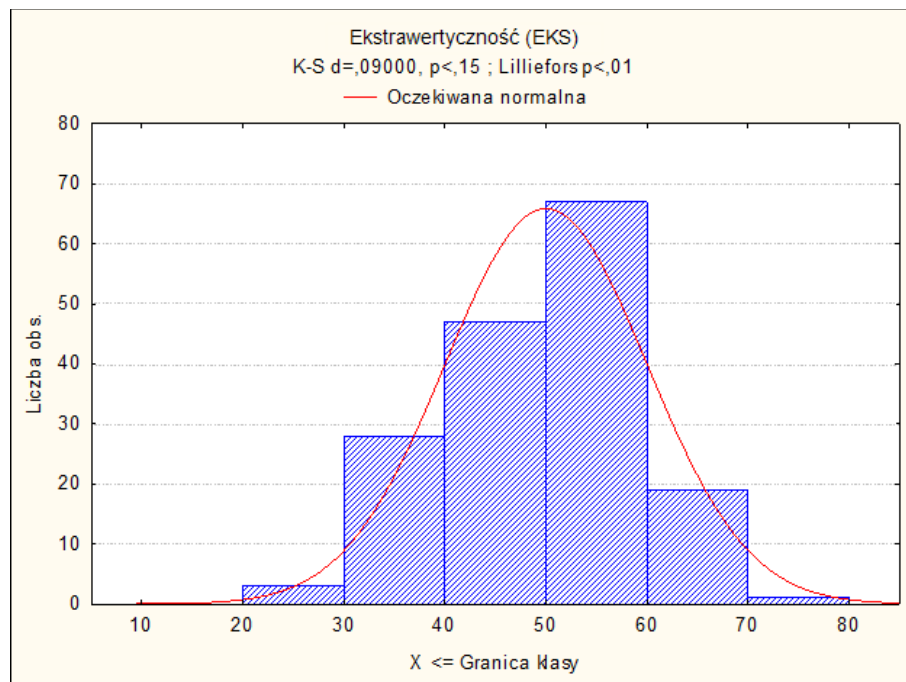


**Załącznik 7** Rozkład wyników dla skali ogólnej neurotyczność (NEU) *Inwentarza NEO-PI-R* dla grupy badawczej ( $N=165$ ). Grupa osób ( $n=117$ ) uzyskała wyniki na poziomie  $40 < X < 60$ . Rozkład występowania wartości neurotyczności (NEU) u badanych przyjął rozkład normalny i przedstawia częstość występowania tej cechy w badanej grupie. Średnia wyniku ogólnego uzyskana w badaniu:  $M=49,9$ ,  $Min.=27$ ,  $Max.=75$ , odchylenie standardowe  $SD=10$ .

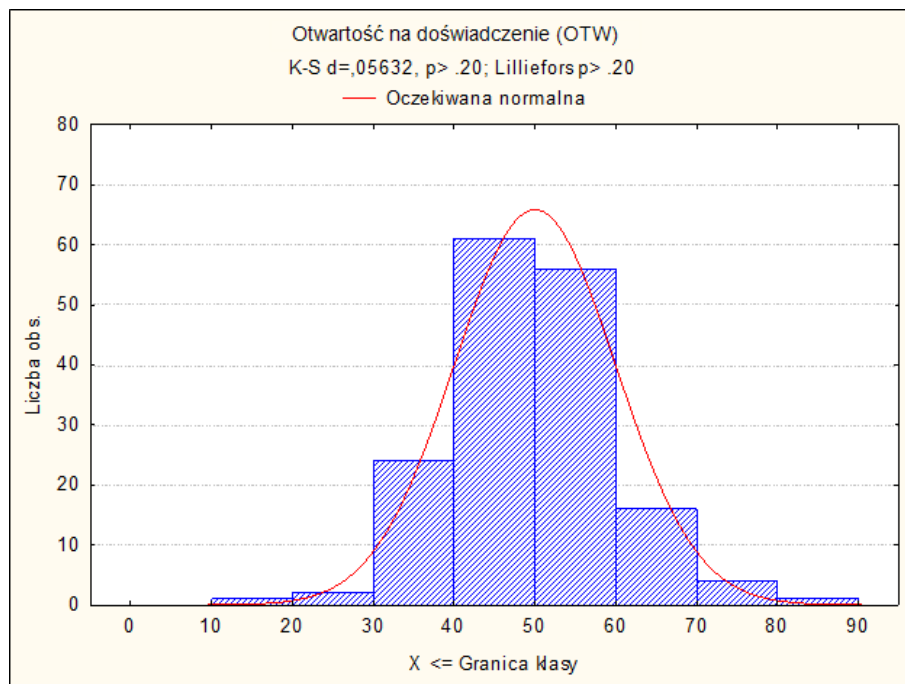




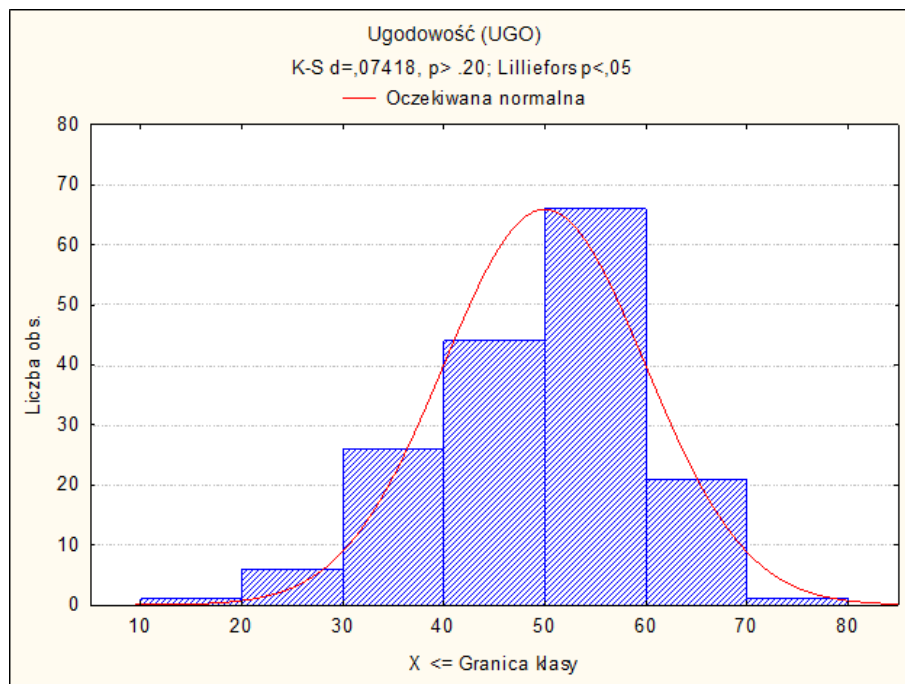
**Załącznik 8** Rozkład wyników dla skali ogólnej ekstrawertyczności (EKS) *Inwentarza NEO-PI-R* dla grupy badawczej ( $N=165$ ). Grupa ( $n=67$ ) osób osiągnęła wynik  $50 < X < 60$ , wyniki skrajne: ( $n=2$ ) osób uzyskała wynik  $70 < X < 80$ , grupa ( $n=4$ ) osoby plasują się w przedziale wyników  $20 < X < 30$ . Rozkład wyników wykazał asymetrię lewostronną co oznacza, że studenci częściej uzyskiwali wyniki wyższe od średniej dla zmiennej ekstrawertyczności (EKS). Średnia wyników uzyskanych w teście:  $M=50$ ,  $Min.=21$ ,  $Max.=77$ , odchylenie standardowe  $SD=9,9$ .



**Załącznik 9** Rozkład wyników dla skali otwartość na doświadczenia (OTW) *Inwentarza NEO-PI-R* dla grupy badawczej ( $N=165$ ). Grupa licząca ( $n=60$ ) osób osiągnęła wynik  $40 < X < 50$ , wyniki skrajne: ( $n=2$ ) osoby osiągnęły wynik w granicach  $10 < X < 20$ , taka sama grupa ( $n=2$ ) osiągnęła wynik najwyższy  $80 < X < 90$ . Wyniki wskazywały na nieznaczną prawo skośność, co oznacza, że nieznaczną większością wyników uzyskano dla zmiennej poniżej średniej. Średnia wyników testu:  $M=50$ ,  $Min.=16$ ,  $Max.=81$ , odchylenie standardowe  $SD=9,9$ .



**Załącznik 10** Rozkład wyników dla skali ogólnej ugodowości (UGO) *Inwentarza NEO-PI-R* dla grupy badawczej ( $N=165$ ). Wyniki z zakresu  $50 < X < 60$  osiągnęła największa grupa ( $n=66$ ) badanych osób. Wyniki skrajne: wyniki w przedziale  $70 < X < 80$  osiągnęły ( $n=2$ ) osoby; wyniki w przedziale  $10 < X < 20$  osiągnęła ( $n=1$ ) osoba. Rozkład wykazuje tendencję lewostronną i wskazuje na częściej uzyskiwane wyniki powyżej średniej dla tej zmiennej. Średnia  $M=49,9$ ,  $Min.=16$ ,  $Max.=72$ , odchylenie standardowe  $SD=9,9$ .



**Załącznik 11** Rozkład wyników dla skali ogólnej sumienność *Inwentarza NEO-PI-R* dla grupy klinicznej ( $N=165$ ). Grupa ( $n=62$ ) osób osiągnęła w teście osobowości poziom nacechowania czynnikiem sumienność (SUM) w granicach  $50 < X < 60$ . Najniższe wyniki uzyskała grupa ( $n=6$ ) osób w przedziale  $20 < X < 30$ . Wyniki ( $n=20$ ) osób znajdują się w granicach  $60 < X < 70$ . Rozkład wyników wykazał tendencję lewostronną. Uzyskiwane wyniki dla zmiennej sumienność (SUM) były powyżej średniej. Średnia  $M=50$ ,  $Min.=24$ ,  $Max.=70$ , odchylenie standardowe  $SD=10$ .

